CASTRUCCII
BONAMICI
COMMENTARIORUM
DE
BELLO ITALICO
LIBRI III. PARS II.

LUGDUNI BATAVORUM.
EDITIO PRIMA.
CIↃ IↃ CC LI.

Digitized by Google

CASTRUCCII BONAMICI
COMMENTARIORUM
LIBRI III. PARS II.

GENUÆ plebs partâ victoriâ ferox Academiam Jeſuitarum, quæ eſt in Balbâ viâ, ſedem concilio ſuo delegerat. Cujuſcumque loci homines arma ferre, pro portis, ſtationibuſque excubare cogebat, neque ſatis habere videbatur expuliſſe Urbe Auſtriacos, ſed arcem eveſtigiò recipere Savonenſem contendebat; ad eamque rem,

Digitized by Google

quantùm gratiâ, auctoritate, pecuniâ valebat, nobilitas nitebatur, exemploque præibat. Comparatis cibariis, & aliquot præmiſſis Reipublicæ militibus, ſignum datur profectionis. Armata celeriter magna convenit multitudo, fiduciæque plena proficiſcitur. Hìc cognoſci licuit, quàm vana ſit animorum alacritas nullo certo duce, atque imperio firmata. Nam portis egreſſa plebs, cum commeatus quoſdam, impedimentaque Auſtriacorum offendiſſet, ad ea diripienda ſtatim dilapſa eſt, neque optimatum precibus retineri potuit: illorum eſſe prædam, atque illis reſervari quæcumque Auſtriaci reliquiſſent: liberatæ patriæ gloriam ne tenuiſſimæ modò ſpe prædæ contaminarent. Non homines laus in ſordibus, taberniſque natos, non, ſoluto legum metu, arrogantes pudor coercet.

cet. Ipſa oberat opulentiorum liberalitas, qui plebem in captandis nummis occupatam ſegniorem largitione reddebant. Invitati prædâ longius procedunt populares, aliique aliam in partem diſſipati feruntur; atque ex tantâ properantiâ rem negligunt, quæ, perterritis Genuenſium adventu Subalpinis, qui pauci erant, facilè perfecta maximæ fuiſſet ad omne bellum opportunitatis. Eò acrius, priuſquàm auxilia concurrerent, oppugnant Subalpini, alias evocant copias, alias proferunt munitiones, vexare arcem telis, atque ollis incendiariis diem, noctemque non deſiſtunt. Ac tandem, qui oppugnabantur, dejectis propugnaculis, labefactâ magnâ parte muri, adacto cuniculo, qui arcem ſubruebat, atque omnibus deſperatis auxiliis, ſeſe dedere coguntur; cum eorum virtus,

tus, Adurniique Præfecti coſtantia ab ipſis eſſet hoſtium ducibus collaudata.

Auditis, quæ Genuæ acciderant, varius per univerſam Europam motus fuit animorum. Aliis præclarum, veterique Româ dignum, aliis periculoſum, nonnullis vix credibile videbatur. Fractas Auſtriacorum ſpes, irritos in Italiâ conatus gaudebant Borbonii Reges, imprimìſque Galliæ Rex, cujus in finibus hoſtes verſabantur, certoſque miſerat homines Genuam, qui, quid rei eſſet, cognoſcerent, ſibique renunciarent. Regina contrà Ungariæ gravi commota caſu Joſephum Spinulam Legatum Reipublicæ finibus excedere ſuis, & quæ eſſent in ſuo regno bona Genuenſium publicari, obſideſque Mediolani in carcerem condi, & redintegrari ſtatim bellum juſſerat.

Botta

Botta perfidiam Genuenſium, qui neque colloquii, neque induciarum jura ſervarint, ſuamque in illos indulgentiam prædicat, neque interim popularium animos literis, nunciiſque tentare deſiſtit. Deduci præſidiis, evocarique totâ Ciſalpinâ Galliâ milites, atque ad ſe adduci jubet. Omnibus circa locis pecunias imperat; quos ad eos, qui erant e nobilitate Genuenſi, agros pertinere cognoſcit, illos habet prædæ loco, ut maximè iraſci nobilitati videatur. Qui Genuenſes, Liguresque arma poſuerint, iis veniam pollicetur, reliquis malum denunciat. Quibus rebus confectis, levis armaturæ pedites, quorum magnum habebat numerum, præmittit, eiſque, ut Liguſticas iterum fauces tranſcendant, imperat, injiciendique terroris causâ, omnia cædibus, incendiiſque per-

permiſceant. Illi primo impetu Ruſcinone, Campoque frigido potiuntur, difficileſque alios, atque opportunos in illis montibus aditus occupant. Cum longius progredi vellent, ab Hieronymo Balbo Equite Jeroſolymitano, qui eò, coactâ Ligurum manu, advolarat, repulſi ſunt; & cum arcem Maſoniam ad deditionem minis compellere tentaſſent, defendente Anfrano Saulio, non potuerunt.

Genuenſes ſua apud Langenſes præſidia poſuerant. Hoſtes ſubnubilam nacti tempeſtatem primâ luce ad Genuenſium ſtationes, triplici inſtructâ acie, improvisò accedunt, Ligureſque ſubitâ re, illatiſque ignibus perterritos in fugam conjiciunt, Pontemque decimum occupant, ipſumque expugnare Langenſium pagum ſummâ vi conantur. At Gaſpar Baſadon-

ſadonnius, qui Porciferæ valli præerat, eâ re nunciatâ, militum, Ligurumque contractas copias ad Pontemdecimum ducit, Auguſtinumque Pinellium, qui illi in itinere occurrerat, adoriri a latere hoſtes jubet. Impetu facto, multis interfectis, loco hoſtes pelluntur, depulſoſque ad eorum uſque munitiones Genuenſes inſequuntur, atque ad Langenſium deinde pagum converſi, liberatis ſuis, fugatis hoſtibus, in ſua ſe præſidia recipiunt.

Interea Genuæ Senatus, cum, acceptâ ignominiâ & dilatâ ultione, iratiores reverti Auſtriacos videret, pro magnitudine periculi defenſionem parabat. Franciſcum Auriam proficiſci in Britanniam jubet, qui cum Rege agat, & in Genuenſi tumultu nihil publico factum conſilio, populumque

licentiâ militum, vecordibuſque ducum minis efferatum ad vim deſcendiſſe demonſtret, atque omnibus, quibus poſſit, modis abalienatam malevolorum ſermonibus Regis voluntatem ad priſtinum erga Rempublicam ſtudium revocare conetur. His acceptis Auria mandatis proficiſcitur, commodâque per ſummam hyemem navigatione uſus in Galliam exit Narbonenſem, atque ex itinere Belinſulanum æſtuantem dubitatione propter varios, qui de rebus Genuenſibus effluebant, rumores ad ſubmittenda auxilia Senatus nomine confirmavit. Lutetiam cum veniſſet, cognoſcit ibi, ut in Britanniam tranſmitteret, impetrari a Britanniæ Rege non potuiſſe, quod gratiſſimum ſibi quidem Genuenſis Legati adventum fore, ſed vereri diceret Rex, ne daret ea res anſam

ſam Auſtriacis ad ſuſpicandum. Quo cognito Senatus optimum factu cenſuit, Auriam in Galliâ remanere, faciles qui apud Gallorum Principes, Regemque ipſum Galliæ aditus haberet. Legatis item aliis ſcriptum ab Senatu eſt, ut Borbonios orarent Reges, atque adhortarentur, ut celerrimè Reipublicæ ſubvenirent, quos tamen ipsâ temporum inclinatione, relictæque ſocietatis pudore, & communis cauſæ curâ incitari exiſtimabat: plurimùmque ei rei extemplò profuiſſe certum eſt Joannem-Franciſcum Pallavicinum, qui Reipublicæ apud Galliæ Regem Legatus erat, & ſingulari fidei ſolertiæque, exiſtimatione florebat. Muros Urbis aut vetuſtate parum utiles ad præſentis uſum belli, aut diuturnâ pace neglectos refici, & communiri jubebat. Idoneos deligebat

homines, qui cives hortarentur omnes, ut ſuæ, & communis ſalutis causâ arma ſumerent, brevique tempore tota eſt regionatìm decuriata Civitas, nobileſque ipſi potentiores, omni in tantâ perturbatione ſublato dignitatis diſcrimine, promiſcuè deſcribebantur. Nautas, mercatoreſque in ſummâ caritate, quam prædatoria claſſis, & belli metus adauxerat, præmiis, atque immunitatibus alliciebat, ut eſſent, qui Britannos fallere, frumentumque in Urbem importare auderent. Pecunia deerat, hærebantque in eâ expediendâ Patres vehementer, cum & cives, univerſis imperatis pecuniis, ad tributi nomen obſurdeſcerent quotidie magis, &, Georgianâ exhauſtâ mensâ, fides concidere publica videretur. Tum Brignolius Dux, de Senatus ſententiâ, cum eſſet eà de causâ Concilium Mi-

Minus coactum : Non rectè conſuli poſſe Reipublicæ, dixit, cum privati ad conſulendum ſenſus afferuntur. Si Patriæ ſalutem, ſi ejus conſervatæ gloriam quærerent, ingreſſi Concilium obliviſcerentur omnium ſuorum, curam abjicerent rei familiaris. Maximas a majoribus ædificatas, ornataſque claſſes, maximos eſſe factos privatim ſumptus, ut tranſmarinas imperio Genuenſi provincias adjungerent: quid poſteri dubitarent, paululum conferre argenti, non ut augeantur opes Reipublicæ, ſed ne deleatur nomen? non ut hoſtem in longinquo Oriente ſcrutentur, ſed ut a patriæ mœnibus, tectiſque repellant? nequicquàm privata ſervari, ſi publica conciderint: eam eſſe Rerumpublicarum rationem, ut bona, malaque earum ad omnes cives pertineant: oportere eos, qui Rei-

Reipublicæ præſunt, omnia, quæ gerant, non ad propriam utilitatem, ſed ad commune bonum conferre; æquiſſimumque porrò haberi, ut qui reliquis honore, atque opibus antecellunt, amore etiam erga patriam, & liberalitate præſtent. Ego equidem, inquit, ad hunc principem locum, inclinatâ belli fortunâ, cum vocarer, non eram P. C. tam ignarus rerum, ut multa Reipublicæ mala impendere poſſe, titubantibus ſociis, auctis hoſtium copiis, non præviderem, eumque me fortaſſe futurum Ducem intelligebam, cui vigilandum præ cæteris, nullique rei pro Republicâ parcendum eſſet. Sed recreabat me præſtantiſſima Senatus ſapientia, ex cujus auctoritate ordinis Rempublicam gerere debebam, & tantum me, ampliſſimo præſertìm accepto beneficio, pa-

triæ

triæ debere exiſtimabam, ut vitam, nedum pecuniam, ejus ſalutis causâ profundere jucundiſſimum ducerem. Hoc quidem tempore, quanquam & tempeſtas opinione meâ major coorta eſt, & omnia in tantis Reipublicæ tenebris, metuenda ſunt, tamen eo ſum animo P. C. ut neque deeſſe patriæ, neque ſupereſſe velim. Hâc Ducis oratione, & quòd extrà ordinem habebatur (nàm moribus Genuenſium Duci verba publicè facere, niſi ex S. C. non licet) & quòd maximum ſui, optimèque cælati argenti pondus ad Monetam deferri ipſe juſſerat, & voluntaria ſtatim facta erat omnium Senatorum collatio, tanta innata eſt alacritas, ut adjuvandæ Reipublicæ certamen excitaret omnium animos, & pro ſe quiſque factum, ſignatumque argentum contribuerent; Matronæque

næque ipſæ opulentæ, atque optimates, ne in amore patriæ ſuis ceſſiſſe viris viderentur, auribus gemmas, collo monilia detraherent, atque in publicum conferrent. Inſignis cum primis extitit Auguſtini Gavotti, Joſephique Duratii liberalitas, quorum alter iv. millia, xv. alter millia aureorum Reipublicæ donavit.

At plebs immoderatæ libertatis vitio inſoleſcebat more ſuo, latrocinandique cupiditati defenſionem patriæ, atque Auſtriacorum obtendebat odium. Simulans enim occultari bona hoſtium, domos ſcrutabatur, & multis ſe rebus pro patriâ pugnantem egere dictitans pecuniam precibus flagitabat, quibus contradici non poterat. Erant exploratores hoſtium, erant improbi, & ſcelerati homines, qui, turbatis rebus, ſeditionis, & prædæ cau-

cauſam quærerent. Silebant leges: tacitus obſidebat curiam Senatus, neque illud eſſe tempus animadverſionis exiſtimabat. His malis hæc ſubſidia ſuccurrebant, quominùs omnis immutaretur ſtatus Reipublicæ, quòd & honeſtiores populares ſeditioſis motibus adverſabantur, optimèque de Republicâ ſentiebant, & plebs partìm illuſtrium familiarum ſplendorem, atque opes aſſueta mirari ſui gregis ſordes aſpernabatur, partìm lucro, prædæque addicta nihil de regno cogitabat; & mitiſſimi etiam, optimique nobilium imperii memor, comparatione deterrimâ præſentem tumultum faſtidiebat; ejuſque erant duces adeò rudes, ut regerentur magis plebis furore, quàm ipſi regerent plebem; apud eamque ſuſpicione fraudis, & non æquabili prædæ partitione offenderant.

Itaque paucis diebus corruerant, magnoque erant odio omnibus. Adjuvabant rem proclinatam, qui vel a nobilitate ſubmiſſi, vel plebejam ipſi per ſe pertæſi arrogantiam Senatus vigere auctoritatem, &, remotis ducibus, plebis langueſcere inſolentiam cupiebant. Quibus rebus extimulata plebs ſuapte naturâ mobilis, & temeraria repentè adorta eſt deprimere, quos paulò ante in cœlum extulerat laudibus. Latrones illos, hoſtes, proditores eſſe vociferabatur. Comprehenſos, atque omni contumeliâ vexatos in Prætorium adduxerat, Senatumque, ut in eos animadverteret, obteſtabatur. Illos ſtatìm Dux in carcerem duci jubet, & daturos pœnas affirmans a præſenti exitio ſubtrahit; monet deindè, quàm poteſt mitiſſimè, plebem, ut eorum ignoſcat imperitiæ,

qui

qui legum, & Reipublicæ gerendæ ignorantiâ peccaverint: non poſſe benè geri Rempublicam imperiis ſtolidorum. His dictis mitigata dilabitur plebs, Ducis manſuetudinem, & æquitatem collaudat. Illos poſteà Senatus, repetitis rebus, non modò iniquiſſimâ invidiâ liberavit, ſed etiam honore habito declaravit, nihil eſſe ab iis unquam de Republicâ niſi optimè cogitatum. At plebs curarum, turbarumque tædio petit ab Senatu, ut alios ſibi det duces, qui Concilio ſuo præſint, atque interſint. Itaque ex auctoritate Senatus delecti ſunt nobiles iv. Joannes-Baptiſta Grimaldus, qui de omnibus rebus ad concionem referre conſueverat, & Joannes Scalea, Jacobus Laumellinus, Carolus Furnarius. Horum facilitate, ſolertiâque permulcebatur multitudo; his
 aucto-

auctoribus controverſiæ minuebantur non diſentiente Senatu, cui ſuam obtinere auctoritatem nondum maturum videbatur. Erat plebs ſuorum magiſtratuum imagine alacrior ad defendendam Rempublicam; & cum nonnulla periculoſiſſimo tempore fieri oporteret, quæ abhorrerent a moribus, videbantur ea melius in plebis temeritate, quàm in ampliſſimi ordinis conſilio deliteſcere: plurimùm etiam valebat in vulgus opinio benignitatis, quâ erga populum Dux utebatur, qui nullius ſtultitiam, atque humilitatem faſtidiebat, interdiu, noctuque faciebat omnibus conveniendi ſui poteſtatem. His rationibus manebat domi concordia, commodè adminiſtrabatur Reſpublica, cum ſubita ſeditio oborta eſt.

Poſtremi quidam projectâ audaciâ

ciâ homines fæcem multitudinis ex facinoroſis, atque egentibus congregatam in Senatum, & nobilitatem concitare ſeditioſis vocibus cœperunt: immortuam nobilium tyrannidem verſari diutiùs in Republicâ non eſſe ferendum: illos primùm auctores belli, proditâ plebe, ſeparatìm ſibi conſuluiſſe; illos nunc de ejus cæde cum Auſtriacis conſentire: &, cum fortè nunciaretur, venire Auſtriacos, 'conclamatumque propterea ad arma eſſet, unus ex iis præcipiti furore inflammatus: quid vos, inquit, Auſtriacos perſequimini, cum domeſticum in Urbe hoſtem habeatis? delete Senatum, qui, ut ſibi, ſuiſque nobilibus provideat, veſtrum cum Auſtriacis exitium pactus eſt. Cur enim arma capere vetamur? cur publica occluduntur armamentaria? nempè id agitur, niſi præcave-

cavemus, ut omnes, qui nobiles non ſint, ex inſidiis opprimantur. Sed præda oſtenditur opima, præclara datur miſeris occaſio ulciſcendi, & ditandi ſe. Audeatis modò inane nobilitatis nomen, vaniſſimaque magiſtratuum inſignia contemnere, veſtra ſunt, o audaces & fortes viri, quæcumque illi per ſummam ignaviam poſſident. Continuò prædarum ſpe, & impudenti inducta mendacio magna ſordidiſſimæ plebis multitudo ad Prætorium convolat, & per cauſam quærendorum armorum irrumpere conatur. Cum ab armatis excubitoribus repelleretur, tormentum, quod fortè advehebatur, in foro novo ante fores Prætorii ingenti concurſu, fremituque, & minis conſtituit. Tum Jacobus Laumellinus populari quâdam ratione plebi gratus in mediam irruens tur-

turbam: occaſu-ne Urbis vultis finiri Rempublicam? voſ-ne hujus patriæ alumni, & verè Genuenſes Ducis excindetis, Senatuſque ſedem, quorum virtute, & conſilio veſtra adhuc libertas, veſtra omnium ſtat ſalus? non herculè illi nobis infeſtiſſimi Auſtriaci audeant. Cum nihilò remiſſiùs inſtarent, jamque ignem tormento adjicerent, oppoſito Laumellinus corpore, agite, inquit, explete iram, meâ ſatiamini cæde: minori flagitio interficietis civem, quàm totius Civitatis præſidium evertitis; & ego opportunâ morte ſublatus tantum ſcelus non videbo. Maximo viri animo obſtupeſcit multitudo. Paulatìm incipit emergere pœnitentia, redire obſequium, & fractus denique plebis furor eàdem, quâ exarſerat, celeritate, reſtinctus eſt. Seditionis duces paulò poſt

poſt comprehenſi, necatique furioſiſſimæ temeritatis pœnas dederunt: & Concilium Populi, reviviſcente ſenſim Senatus auctoritate paulatìm conſeneſcere cœpit, & cum nihil fuit cauſæ quarè haberetur, atque hoſtes, relictâ obſidione, diſceſſerunt, tunc demùm eſſe omninò deſiit.

Dum hæc in Liguriâ geruntur, Brounius captis Lerinâ, Planaſiâque inſulis, Foroque occupato Vocontio, & præmiſſis, qui ad Argentium uſque flumen progreſſi terrori eſſent hoſtibus, Antipolim ipſe, perſpecto urbis ſitu, & Britannis adjuvantibus, terrâ, marique oppugnare inſtituit. Sed defecerat Genua. Augebantur Gallis copiæ: lx. a Belgio cohortes advenerant, cumque iis Hiſpani iterum conjungi dicebantur. Nam Galliæ Rex, Ferdinando Regi ut ſatisfaceret,

ceret, Philippum Argenſonium Campoſiani auctorem colloquii a Concilio ſuo removerat, Malibojumque ab Italico exercitu revocaverat; quorum in locum domi Marchionem Puiſienſem, ſummâ virum probitate, & prudentiâ præſtantem, apud exercitum autem in Galliâ Narbonenſi Ducem Bellinſulanum, eundemque Gallicæ militiæ Magiſtrum ſuffecerat. Rex verò Ferdinandus, ſi Auſtriacis in Italiâ Borbonii ſuccubuiſſent, Carolo Fratri, Neapolique timebat; iique, quorum Ferdinandus conſilio utebatur (ut timida eſt, longèque nimiùm proſpiciens ambitio) vereri cœperant, ſi domum, amiſſâ Neapoli, Hiſpani Regni hæres, regnandique peritus Carolus rediret, ne fraterno amore, regiique nominis auctoritate apud Fratrem Ferdinandum ille plurimùm, ipſi

minimùm valerent: atque ita commutato conſilio, Italicum bellum ſuadebant, eratque adeò eorum ſuaſione Ferdinandi immutata voluntas, ut præcipitis eum receptus, conſiliique pœniteret relinquendæ Italiæ. Itaque Borbonii, auctis, conjunctiſque copiis, exercitus eduxerant ſuos. Quorum adventu perterritus Brounius, ſimul reputans, Genuenſis ſpe commeatus amiſsâ, neque Antipolim oppugnari, neque diutius tolerari exercitum in locis minimè frumentariis poſſe, conſilium commutat, oppugnatione deſiſtit, exercitum contrahit, in Italiam redit. Regredientem illum uſque ad Varum flumen Borbonii inſequuntur; quin longius procederent, hyems prohibuit, & militum labor, quos tot præliis, atque itineribus defatigatos oportebat aliquandò in hiberna dedu-

deducere. Idem Sardiniæ Rex, idem Brounius facit, collocatoque in hibernis exercitu, Sardiniæ Rex Auguſtam Taurinorum revertitur, Brounius Mediolanum proficiſcitur.

Botta deponere juſſus imperium, Piccolomineo exercitum, atque is paulò poſt Sculemburgio tradiderat. Brouniani exercitus pars in Ligures deducebatur. Legionarii, ferentariique ex eo circiter cc. progreſſi villam Radianam, quæ non longè eſt a capite fluminis Urbis, occupaverant, aggeremque ante illam præduxerant. Quâ re nunciatâ, Eques Hieronymus Balbus mittit eò confeſtim legionarios Genuenſes lxxx. & voluntariorum militum manum, qui, cum ad hoſtes veniſſent, ſuperatâ munitione, ſcalis admotis in ipſam per feneſtras villam irruperunt. Illi Genuenſium

oppreſſi audaciâ, nonnullis amiſſis, interclusâ fugâ, projectis armis dediderunt ſeſe.

Interim Rex Neapolis de Genuenſi tumultu certior factus, & auctoritate permotus Marchionis Folianenſis nobiliſſimi hominis, qui erat apud eum non tàm dignitate, quàm fide, ſolertiâque, & amore in Regem ſingulari primus, actuariis ſuis, &, quo maximè indigebant, frumento, commeatuque reliquo juvari Genuenſes jubet. Genuenſibus item, quo eſſent ad defendendam patriam paratiores, iis, qui in regno ſuo poſſeſſiones habebant, legeque eâ tenebantur, quæ eſt de abſentibus, vectigal in annum remittit. Rex autem Galliæ Hiſpaniæ Regem per literas adhortabatur diligentiſſimas, ut Genuenſibus quamprimùm ſubveniret: pertinere id ad

ad communem Borboniorum cauſam. Neque ipſe pecuniâ, auxiliiſque deerat, Bellinſulanoque mandaverat, ut de exercitu ſuo idoneam nactus tempeſtatem vi. hominum millia Genuam celerrimè ſubmitteret.

Jamque octo minores ex eo numero duces advenerant, atque in his architecti militares duo, qui duodecies HS. attulerunt, &, quàm prompto, excellentique eſſet Rex in Rempublicam animo, Genuenſibus expoſuerunt, magnaſque Gallorum copias ſubſidio ſtatim venturas confirmarunt. Tanta erat Gallici ſubſidii expectatio, ut ad eos, cum exſcendiſſent, vulgus conflueret maximâ occurrentium, proſequentiumque alacritate, perindè ac ſi libertas, & ſalus Civitatis adveniſſet. Sed ab eorum adventu quinque, & quadraginta ipſi erant dies, hyemſque

que præcipitabat, & jam, majoribus coactis copiis, hoſtes erumpebant, neque e Galliâ naves, auxiliaque veniebant, angebanturque ſingularum horarum expectatione Genuenſes, &, quæ natura ſollicitudinis eſt, quod ſperabant, quod ſummè factum cupiebant, idipſum ne fieret, magnoperè metuebant. Miſerat Senatus Auguſtinum Laumellinum Gallicâ functum legatione, qui Philippum Hiſpani Regis Fr., Borbonioſque in Galliâ Narbonenſi imperatores conveniret, eiſque Civitatis ſpem, metum, periculum oſtenderet: defatigatos Genuenſes quotidianis propè præliis per quatuor ferè menſes cum ferociſſimo hoſte ſolos confligere, neque jam, licèt animus ſuperſit, vires ſuppetere. Accelerarent, raperentque occaſionem, quæ in armis plus interdum, quàm ratio poſſet. Tan-

Tandem Maſſiliâ, Teloneque commeatus, naveſque ſolverant. Sed is fuit perſequentium Britannorum impetus, ut aliæ, undè erant profectæ, referrentur, aliæ idonea ad egrediendum loca in Liguſtico litore, ad orientem ſolem quod vergit, Corſicæque portus peterent, nonnullæ etiam ab hoſtibus caperentur. Quæ verò navis Marchionem Mauriacenſem auxiliarium copiarum ducem, militeſque una aliquot ſuſtulerat, in altum provecta, & proſpero uſa vento Genuam xiv. kal. April. acceſſit, tardiùſque confecto curſu, & quæ deerraverant, & quæ Hiſpanorum militum partem advehebant, Britannicæque claſſis metu in Lunenſem ſeſe portum introduxerant, eòdem poſtea delatæ ſunt.

Sculemburgius, hyeme confectâ, cum ipſo anni tempore ad bellum geren-

rendum vocaretur, magnâ difficultate afficiebatur, quâ ratione id adminiſtrare poſſet. Nam ſi hoſtem aſſiduis præliis conficere vellet, non ſatis erat copiarum; ſi ad oppugnandam Genuam contenderet, tormenta deerant. Quod fuerat in exercitu roboris, Galliæ occupandæ Narbonenſis conſilium, itus, redituſque copiarum abſumpſerat, &, cum illata, utì ſuprà demonſtravimus, de Placentinâ prædâ controverſia minui non potuiſſet, jacebant eâ in Urbe multa, & præclara tormenta, quæ Borboniorum fuerant, quæque magno ad bellum Genuenſe uſui eſſe poterant. Cui quidem bello ipſe Rex Sardiniæ non ſatis inſervire diligenter videbatur vel illius prædæ cupiditate abſtractus, vel eo permotus, quòd neque Auſtriacorum, ſi Genuam cæpiſſent, nimis val-

valdè augeri in Italiâ potentiam, neque ſuum, ſi auxilia ſubminiſtraſſet, imminui exercitum volebat. Itaque poſtulatis, reſponſis, colloquiiſque rem ducebat, eâque de causâ Auguſtam Taurinorum miſſus ab Sculemburgio Blonchedius fuerat Trib. mil. qui, omiſsâ Placentinæ prædæ controverſiâ, cum Rege Sardiniæ de tormentis, auxiliiſque, aliquâ interpoſitâ ratione, deliberaret. Ut autem Regis Sardiniæ animus expugnari poſſet, tamen erant propter itinerum anguſtias duriſſimæ commeatuum, tormentorumque ſubvectiones. His tamen difficultatibus non deterriti Auſtriaci, atque odio ducti Genuenſium, a quibus ſe in Italico primùm, deindè in Gallico bello impeditos videbant, tot contumeliis acceptis, gloriâ rei militaris diminutâ, recentes, vetereſque injurias

armis perſequi properabant, & nondum ſatis parati ad ipſam Urbem Genuam oppugnandam accedere conſtituerant.

Ad mare Liguſticum, ipſumque Apennini initium ſita eſt vetuſtiſſima Urbs Genua, ſaxis, ſcopuliſque ſublata, quos maris ſecuti opportunitatem induſtrii primùm homines incoluerunt, affluenteque mox civium, & divitiarum copiâ, ſumptuoſis, magnificiſque ædificiis exornarunt. Inſtructis mari propugnaculis, mœnibuſque, veteri, novoque, ut diximus, terrâ muro cingitur. Portum habet ante ſe in ædificatione, aſpectuque Urbis incluſum, projectis in mare molibus, quæ portus oſtium efficiunt, emporiique celebritate nobilem, & quantævis claſſi ſatis amplum, ab Africoque, cui primùm vento maximè erat obnoxius, obje-

objectâ nunc immenſi operis mole, ſatis protectum. Quæ pars Urbis in occidentem ſolem ſpectat ad Pharum, mirificæ ſubſtructionis turrim in promontorio poſitam, pertinet; quæ verò in orientem vergit, tumulo terminatur, qui Carinianus dicitur. Ab utrâque parte novus per inæquales, prætuptoſque colles ducitur murus circiter millia paſſuum ix. in circuitu patens, atque in angulum ad eum locum coanguſtatur, cui nomen Spero eſt: opus certè arte, naturâque, quâ maximè ad occidentem ſpectat, muniſſimum. Duæ duabus ex partibus frequentiſſimæ valles; duo item ſunt flumina, quorum alterum, uti primo libro demonſtravimus, Porciferæ valli nomen indidit, ad Arenariumque ſuburbanum in mare influit, alterum Biſamnatem interfluit vallem, Feritor-

que appellatur. E regione Cariniani ſuburbanum eſt Albarenſe paulò editiore loco, atque omnium amœniſſimo. Huic ſuburbano, eique Urbis munitioni, quæ Zerbinus nominatur, interjecto Feritoris fluminis alveo, fanum imminet Mariæ Montanæ, cœnobiumque Minoritarum; neque ita longè continuatio quædam montium aſſurgit, quæ paulatìm ad mare delabens quarto ab Urbe Genuâ lapide orientem versùs in vallem deſinit, quam Sturlam vocant. Duo ſunt a Septemtrione pari ferè altitudine, formâque montes, Geminique ideò Fratres appellantur, qui ab angulo novi muri, Speroneque paſſus fermè dcccc. abſunt, muniti, & circumciſi admodum, maximæque ad repugnandum, oppugnandumque opportunitatis; iiſque mediocri diremptus intervallo mons
eſt

eſt oppoſitus, qui nomen ab adamante accepit, ad ejuſque radices ſitus eſt Turracia vicus, medio ferè inter utramque vallem ſpatio. Loca omnia circa Genuam aſpera, rupes præaltæ, itinera ardua, duri homines, nulla pabuli, nulla frumenti copia, adeo ut propter inopiam regionis neque morari diutiùs exercitus, neque progredi propter iniquitatem facilè poſſint. Ipſa Urbs magnitudine operum, firmitate muri, multitudine civium, atque omni bellico apparatu inſtructa longam, & difficilem habet oppugnationem.

Reverſus Blonchedius impetrata ab Rege Sardiniæ auxilia, cumque eo, agente Britannorum Legato, in has fermè leges tranſactum eſſe nunciat: relictâ Genuâ, Auſtriaci, Rexque Sardiniæ partirentur inter ſe Reipublicæ impe-

imperium, & quà ad orientem, occidentemque ſpectat, æqualiter quiſque, atque opportunè haberent. Lunenſis autem portus Franciſco Lotharingio Cæſari, eidemque magno Etruriæ Duci attribueretur, cùm debellatum eſſet: atque ita Auſtriaci ne præmiorum belli Genuenſis partem Regi denegarent, Rex ut, rejectâ in aliud tempus Placentinæ prædæ controverſiâ, xii. cohortes, deductaque arce Savonenſi tormenta ſubſidio Auſtriacis mitteret; idque ſubſidium celeriter venturum idem Blonchedius confirmat. Quibus rebus cognitis, Sculemburgius, & re frumentariâ præparatâ, pluraque in agmina diſtributis copiis, quæ eſſe ad duodeviginti hominum millia dicebantur, Novis noctu proficiſcitur.

Occupatis, utì ſupra cognitum eſt,

eſt, Liguſticis a Bottâ faucibus, Auſtriaci, exquiſito per exploratores itinere, ex omnibus montium jugis ſubitò ſeſe ejiciunt univerſi, & Porciferam ſimul vallem, ſimul Biſamnatem conari obtinere videntur: eodemque tempore Præfectus Britannicæ claſſis Genuenſis portus aditum obſepſerat, nullaque a cuſtodiis navium Liguſtici litoris loca vacare patiebatur. Præſcriptum item erat Vogternio, utì, coactis ex Ciſalpinâ Galliâ ii. hominum millibus, in Sergianenſem provinciam erumperet, eo conſilio, ut, omnibus obſeſſis viis, intercluſo terrâ, marique commeatu, aut fame ſubacti deditionem Genuenſes facerent, aut ferro ignique confecti pervicacis furoris pœnam ſubirent.

At Genuenſes naturâ loci, auxiliiſque Borboniorum, & veniæ deſperatio-

ratione confiſi paratiſſimo erant ad reſiſtendum animo. Sed cum neque ardua, neque munita loca vim hoſtium undique erumpentium ſuſtinere poſſent, cumque rei militaris imperiti Ligures exercitatiſſimis hoſtibus opponerentur, pedem referre Genuenſes coguntur, amiſſoque Montogio, ad Mariæ Montanæ fanum ſeſe recipiunt: & Porciferani, quanquam acriùs Piccolomineo repugnaverant, caſam quandam propè Langenſium pagum nonnullis levis armaturæ peditibus fortiſſimè defendentibus; tamen ipſi quoque hoſtium virtute ſubmoti ad Bolzanetum ſeſe recipere coacti ſunt, quo in vico præſidium erat Gallorum. Sculemburgius, qui in itinere ex equo ceciderat, latuſque vehementer offenderat, captis quaquaversùs locis pluribus opportunis, occupato a fronte,

com-

communitoque monte Adamante, & collocato poſt ſe Sanctandræenſi caſtrorum Præfecto, ne intercluderetur, ipſe apud Turraciam, idoneo, ut diximus, ad utranque vallem loco, prætorium conſtituit.

At Mauriacenſis Gallorum Præfectus, ubî hoſtes tam propè ab Urbe conſtitiſſe accepit, vel inopiâ conſilii perturbatus, vel non ſatis cognitâ locorum naturâ, ſimul ſuis, qui pauciſſimi erant, atque Urbi præmetuens deduci Bolzaneto præſidium, Geminoſque Fratres relinqui, omneſque ſub mœnibus copias conſtitui jubet. Quo facto, qui ad Mariæ Montanæ excubabant, ii etiam ſeſe ad Urbem receperunt. Porciferani autem, etſi a Gallis deſerti, tamen in tuendi Bolzaneti conſilio conſtantiſſimè permanſerunt, quòd verebantur, ſi

eum Auſtriaci locum tenuiſſent, ne liberiùs, vaſtandi, prædandique causâ ſeſe in vallem effunderent.

Relicto monte Geminorum Fratrum, cedentibus Gallis, cum tota fremeret Civitas, commotus omnium querelis, & Guimontii potiſſimum, qui erat apud Rempublicam Gallorum Regis Legatus, monitis incitatus Mauriacenſis petit eâdem nocte ab Senatu, ut urbanæ militiæ partem Roccæpinio Trib. mil. attribuat, cui mandaverat ipſe, ut relictum ſinè ullâ cunctatione montem reciperet. Cum Galli inconſiderantiam receptus celeritate irruptionis corrigere cuperent, Genuenſes, quorum maximè res agebatur, arreptis armis, concurrerent, facilè, aliquot dejectis Auſtriacis, qui ex vicino Adamante ſucceſſerant, Geminorum Fratrum mons receptus eſt; eoque

eoque recepto rursùs, qui a Mariæ Montanæ ſano profugerant, eòdem celeriter redierunt. Montem Senatus firmo præſidio tenendum, additiſque operibus muniendum, eique munitioni, qui invicem cum Gallis præeſſent, quòque res vocaret, Senatus nomine accurrerent, Joannem-Carolum Pallavicinum, Felicem Balbum, Nicolaum Jovium, Francum Grimaldum deſignandos cenſuit, & Jacobum item Grimaldum, atque Ambroſium Centurionem, quorum alter Venetiis, alter e Galliâ, audito patriæ diſcrimine, Genuam confeſtim advolarat: iiſque deinde, quoniam pro multitudine rerum gerendarum pauci videbantur, Carolus, & Paſqualis Spinula, & Franciſcus Franſonius ex S. C. adjuncti ſunt: cumque ad Scoffaram, qui locus ad Biſamnatem vallem

tuendam, refrænandoſque ab eâ parte hoſtium impetus peropportunus erat, magna Ligurum multitudo conveniſſet, iis qui præeſſet, miſſus eſt Petrus Canevarius, de quo ante dictum eſt.

At Vogternius in Sergianenſem provinciam progreſſus, conventum opidi, atque arcis Præfectum, cum neque pollicitationibus, neque denunciatione periculi permovere poſſet, equites, pediteſque ſuos infeſto agmine procedere juſſit. Eò Senatus juſſu venerat Michael Pincetius. Hic magnâ tumultuariorum militum manu contractâ, Sergianenſes confirmat, præſidia in locis, quæ erant hoſtibus finitima, conſtituit, ipſe cum reliquis copiis ad hoſtes proficiſcitur, acriterque in eos impetu facto, repulit, atque aliquot millia paſſuum proſecutus conſiſtendi illis facultatem non dedit. Quo permotus

motus incommodo Vogternius, cum omnem adversùs ſe conſentire provinciam intelligeret, atque intrare intra præſidia periculoſum putaret, infectâ re, diſceſſit, & Maſſenſem, Lucenſemque agrum maximis emenſus itineribus, Apenninumque tranſgreſſus ſeſe ad Sculemburgium propè Genuam recepit.

Sculemburgius, cum denunciationes, admoto exercitu, majorem habere vim, &, dum in metu eſt, parvo populum momento quam ad cumque conditionem impelli poſſe exiſtimaret, denunciari Genuenſibus per Blonchedium juſſit, utì arma ponerent, imperata facerent: Reginam, tametſi graviſſimâ digni pœnâ Genuenſes ſint, qui rebellionem poſt deditionem fecerint, vetereſque injurias novo ſcelere cumularint, tamen eos pro ſuâ miſe-

miſericordiâ conſervatos, quàm delectos malle; ſiquidem, priuſquàm, quæ in itinere ſunt, tormenta ad exercitum advehantur, ad ſanitatem redeant: nullam, advectis tormentis, futuram deditionis conditionem, atque intellecturos Genuenſes, quàm miſeris grave, & temerarium ſit, irritare potentiores, in demiſsâque fortunâ ſpiritus gerere magnos magis, quàm utiles: denique conſtituant ipſi, utrum, pace firmatâ, omnique dempto metu, regiæ clementiæ malint, an, vaſtatis agris, interfectis civibus, eversâ patriâ, ſeveritatis periculum facere. Hâc ad Senatum relatâ denunciatione, ita Jacobus Grimaldus ex auctoritate Blonchedio reſpondit: Jus eſſe naturæ, ut ſua quiſque quâcumque ratione defendat; neque ullo obſtringi ſcelere, ſi quis alienam ab ſe injuriam propul-

pulſaverit: illos videri potiùs ab æquitate, juſtitiâque diſcedere, qui tantùm ſibi licere putant, quantùm poſſunt, &, cum in aliena tam impudenter invadant, innocentes accuſent, qui ſua tueantur: Reginam, quæ adeo clementiæ nomine glorietur, non potuiſſe non commoveri, ſi inaudiverit, quàm iniqua, quàm multa ab Ducibus ſuis pertulerint Genuenſes, qui quidem ipſo in belli ardore ſuæ maluerunt utilitatis, quàm eximiæ erga illam obſervantiæ oblviſci: irritatam toties patientiam poſtremò in furorem erupiſſe, &, qui ab omni cum Reginâ bello ſemper abhorruerint, eò eſſe demum adactos, ut arma ſumerent, quæ juſtiſſima ſint oportet, cum neceſſaria fuerint: armis ſumptis, ſic eſſe Genuenſes paratos, ut nec obſideri, ſi neceſſitas coegerit, nec mori, ſi ca-

ſi caſus inciderit, pro libertate recuſent: cætera ſuperis, fortunæque committant. Sculemburgius, ubì intellexit, neque Genuenſium frangi conſtantiam jactatis denunciationibus, neque concordiam, quam optima domi diſciplina, externique metus hoſtis faciebat, convelli poſſe, nullamque propterea aut ſpem, aut cauſam deditionis eſſe, ad reliquam cogitationem belli ſeſe recepit. Itaque & munire vias inſtituit, quo faciliùs tormenta ſubveherentur, & alia ex aliis loca occupare perſeveravit, ut Genuenſes quàm anguſtiſſimè contineret.

Advenerat interìm Genuam Dux Bouflertius, Gallici exercitus Legatus, atque unus e principibus Gallicæ nobilitatis, Equitemque Chovelenium caſtrorum Præfectum, nonnulloſque alios duces adduxerat, &, quòd non ſine

ſinè causâ tantus Vir a Galliæ Rege ſubmiſſus videbatur, civitatis ſpem, alacritatemque renovaverat. Ille in magno populi concurſu, plauſuque Senatum ingreſſus ita Ducem, Senatoreſque eſt allocutus: Eàdem Genuenſes animi magnitudine Reipublicæ libertatem, & Galliæ ſalutem attuliſſe, quoſque hoſtes a cervicibus ſuis repulerint, eoſdem a Galliæ finibus retraxiſſe: itaque ſibi priùs beneficio fuiſſe, & virtutis famâ, quàm vultu, congreſſuque cognitos; ſeſeque, cum ad eos veniret, exiſtimaviſſe ad Marcellos, Scipiones, Fabios venire, quorum animi robur nullis fractum calamitatibus, & vix poſteris credibile manu ipſi, uſuque revocaverint: hujus famâ virtutis commotum ſtatuiſſe Galliæ Regem non tam bello, quàm fide præſtantem benemeritæ Reipublicæ

omnibus modis ſubvenire, ſeſeque ab eò miſſum, qui præſens regiæ teſtis eſſet, atque obſes voluntatis: proinde hortari, cujus hoſtis inſolentiam ſoli ejecerint, ſoli hactenùs retuderint, ut ejus in oppugnatione audaciam maximi Regis auxilio freti contemnere ne vereantur: Regis illos Legatum habituros ad belli conſilia ſocium, ad pericula ducem, neque ſe Gallum eſſe melius omnibus probare poſſe, quàm ſi amore, fideque erga Rempublicam Genuenſis fuerit. Dux Galliæ Regis benignitatem ſummis laudibus extulit, qui Rempublicam in graviſſimis periculis & adjuverit jam egregiâ liberalitate, & nunc Legatum ad eam ampliſſimum Virum mittat: tanti beneficii nunquam ſe, nunquam Senatum, totamque Civitatem immemorem futuram: potuiſſe Genuenſibus hoſtes

oppi-

oppida, agros, pecuniam adimere, fidem, atque animum neque ademiſſe, neque adimere potuiſſe: itaque futuros eoſdem, qui ſemper fuerint, ut in bello fortes, ita in fœdere conſtantes, atque hoc etiam magis, quo minùs nunc ſunt de exitu rerum, adjuvante potentiſſimo Rege, ſolliciti. His actis in Senatu, magnâ omnium alacritate diſceſſum eſt.

Paulò longiùs progreſſi Sextum, Vulturemque ad mare oppida occupaverant Auſtriaci, & Pinum in montibus, cc. edito loco impoſitis militibus, additiſque munitionibus tenebant. Vulturenſes Auſtriacorum perterriti adventu, auctore, & ſequeſtre timidiſſimo quodam loci ſacerdote, ſeſe Franchinio Trib. mil. dediderunt. Deditione factâ, proximis improvisò ex montibus cum ſuâ tumultuariorum

militum centuriâ deſcendens intervenit Ænobarbus, conditiones nihil moratur, impetum facit, occidit nonnullos, fugat omnes, longiſſimèque fugientes inſequitur. Hujus operâ Ænobarbi eo Genuenſes bello, optimâ, fortiſſimâque ſunt uſi, & ipſe, rebus ſtrenuè geſtis, cum humili ortus loco ignotiſſimus antea fuiſſet, pervenit ad hominum famam.

Altera ex parte Stephanus Laumellinus amantiſſimus Patriæ Vir, qui, Venetiis initio belli relictis, ad opem ſtatim Reipublicæ ferendam convolarat, cum Mariæ Montanæ fano præeſſet Pyrochitrophorique CIↃ. Auſtriaci loco potiri conarentur, qui Lupâ-Amara dicitur, eò profectus eſt; eodemque tempore Paulus Gentilis cum militibus legionariis, Liguribuſque aliquot Stajeno progreſſus ad Pinum pervenit. Ne his qui-

quidem locis impetum Genuenſium Auſtriaci tulerunt, compluribuſque amiſſis, relictis impedimentis, atque ipſis quas inſtituerant, munitionibus, ad ſuos ſeſe præcipiti fugâ receperunt.

Eodem ferè tempore a Creto, ubì Sanctandræenſis conſtiterat, duplici hoſtes agmine proficiſcuntur, Canevariumque, qui Scoffaræ, ut diximus, præerat, dextrâ ſiniſtrâque adoriri parant. Qui Lavaniolam, qui item Montem Cornarium obtinebant, quæ prima erant oppoſita hoſtibus venientibus loca, pedem Ligures referre cœperunt, eatenùſque retulere, quoad locum nacti opportunum ſubſiſtere, & militum, qui adveniebant, ſubſidio confiſi repugnare potuerunt. Nam eâ re nunciatâ Canevarius iiſdem, quibus Auſtriaci venerant, jugis mille ſtatim Biſamnates, iiſque qui ſubſidio

eſſent,

eſſent, legionarios nonnullos bipartito mittit; & partem, in quâ ipſe erat, aggredi a latere hoſtem, partem a tergo invadere jubet. Commiſſo prælio, Genuenſes Adoleſcentuli ducis alacritate incitati acrius impugnant; illi Genuenſium audacia, &, ne intercluderentur, metu commoti celeriter loco cedunt. Itaque interficiuntur, fugantur. At Canevarius, dum, fuſis hoſtibus, retinere ſuos a prædâ, atque ad arcem occupandam Turriliam, quam hoſtium fugâ deſertam eſſe cognoverat, adducere obequitans, adhortanſque contendit, longiùs progreſſus, jaculique in adverſum os ictu vulneratus ex equo delabitur: conantibus auxiliari ſuis; fruſtrà, inquit, attollere conamini, quem jam vita deficit: unum oro, celentur meâ de morte milites, ne ipſius nuncio debilitatis eorum animis,

mis, parta jam victoria interpelletur. Ego ſatis vixi, ſiquidem invictus, & pro patriâ morior. Redintegratur Canevarii morte hoſtium cædes, crevitque adeò Ligurum furor, ut irâ flagrantes non captivis, non vulneratis parcerent. Refertur in Urbem Canevarii cadaver, ad cujus aſpectum triſtiſſimus augetur omnium dolor, quem jam mortis nuncius fecerat. Concurrebant, videre cupiebant; illum mortuum conſueviſſe ajebant, dum viveret, hoſtibus terrorem, ſuis animum addere: illum ad parandos milites liberalem, ad pericula, conſiliaque belli fortem, & prudentem fuiſſe, atque hæc egiſſe omnia, cum ad annos xxii. natus eſſet. Nam Canevarius non ſolùm animo, ſed etiam, quod non erat ab eâ ætate poſtulandum, conſilio erat non vulgari. Fuerat

rat in Galliâ Ciſalpinâ apud exercitum Reipublicæ Protrib. mil. legionis Liguſticæ; prælio ad Tanarum interfuerat, paucisque menſibus, cum eſſet Genuâ profectus rei militaris rudis, factus redierat dux: adeo verum eſt, ab excellentibus ingeniis indocilem uſus diſciplinam non deſiderari. Supremo die ſuo quàm ampliſſimè elatus eſt, funebrique pompæ tota fermè Civitas, milites, duceſque, ipſe inprimis Dux Bouflertius interfuit. Factum eſt etiam S. C., ut Petro Canevario invictiſſimo Adoleſcenti ob mortem pro Republicâ obitam ſtatua marmorea in curiâ poneretur, quæ tantæ virtutis monumentum, patriæque poſteris defendendæ exemplum eſſet.

His omnibus præliis intellectum eſt, neque Auſtriacis ſatis eſſe animi, quòd

quòd locorum naturam ignorarent, neque Liguribus conſtantiæ, ſi a nobilium exemplo, & legionariorum ſubſidio deſererentur. Accedebat hùc ut militari aſſuefacti diſciplinâ Auſtriaci meliùs progrederentur, &, quæ cæpiſſent loca, peritiùs defenderent. Ligures autem facile a ſignis diſcederent, magiſque in ſingulis interficiendis militibus, quàm in ſummâ rerum Auſtriacis nocerent. Erat tamen in hoc bellandi genere illud Genuenſibus opportunum, quod & levibus præliis atterebatur hoſtis, quem deteriorem in dies locus alienus, & tempus faciebat, & Liguribus quotidianâ præliandi conſuetudine animus accedebat: ſociis præthereà ſpatium erat mittendi auxilia, quæ per medias Britannorum claſſes parvis advecta navigiis in Genuæ portum facilè irrepebant.

Auſtriaci, Coronatæ occupato fano, quod edito loco poſitum, propiùs jam, inſtructis munitionibus, Arenario ſuburbano ſuccedebant. Genuenſes, quò longiùs illos arcerent, a Porciferæ amnis oſtio ad eam exteriorem Urbis munitionem, quàm Forcipem appellant, comprehenſo colle, qui ab amœno proſpectu nomen accepit, aggerem perducere, atque inſtruere properabant, neque adactis ex hoſtium munitione, Britannicâque navi, quæ rei impediendæ causâ ad litus acceſſerat, telis deterrebantur, quominùs opus urgerent. Quin etiam ipſi ſuorum tormentorum vi Auſtriacos, Britannoſque vexabant, Franchiniumque interfecerant nefariam ulti crudelitatem, quâ ille in miſeros Porciferanos omnia exempla cruciatus ediderat: eâdemque celeritate ab alterâ Urbis

bis parte Albarenſe ſuburbanum, excelſioraque circum loca munire curabant, & ſic ſunt patriæ tutandæ ſtudio incitati homines inſueti militaris patientiæ, ut rem multi operis, ac laboris, adhibitis militaribus architectis, nobiliſſimiſque ad opus viris excubantibus, brevì perficerent.

Adventus Ducis Bouflertii ſummâ ſpe, & voluntate Civitatem compleverat; nec minùs ipſe, quàm in Senatu confirmaverat, animo laborabat, ut Reipublicæ Genuenſis amantiſſimus videretur. Nam, ſeu quid communicandum, ſeu quid adminiſtrandum eſſet ipſe principes Civitatis benignè appellabat, ipſe plebem effusâ largitione incitabat, interdiù, noctùque obequitans, interim pedes, nihil apud hoſtes tutum, nihil apud ſuos languidum patiebatur. Namque

etiam per eos dies Coronatæ fano depellere Auſtriacos conſtituerat; urbanamque eſſe in armis militiam, ſeſeque ad nocturnam parare eruptionem juſſerat. Signo dato, omnes convenerant. Ipſe monendo, cohortandoque aderat Bouflertius. Movebantur etiam exemplo Joſephi Duratii, qui provectâ ætate, ut ſæpè aliàs, ita tunc armatus prodierat, nummoſque populo ſpargens rem adjuvabat. Sed infregit conſilium fœdiſſima coorta tempeſtas, adeout, proluentibus undique aquis violentiſſimis, neque arma homines tenere, neque pedem progredi poſſent.

Senatus, cum multa, quæ pertinerent ad ſollicitandum ſtatum Reipublicæ, excitari in turbâ belli poſſe exiſtimaret, ſaluberrimumque cenſeret in maximis rebus ſummam im-

imperii apud unum eſſe, quæſtionibus extrà ordinem exercendis quaſi dictatorem dixit Auguſtinum Gavottum, qui pœnâ paucos, terrore omnes afficiens inteſtino ſcelere Rempublicam liberavit. Magnam interim argenti vim in bellum Genuenſibus Rex Galliæ dare, neque minorem Hiſpaniæ Rex liberaliſſimè polliceri perſeverabat, & auxilia uterque ſubmittebat.

Auctà claſſe, omnibus longè, latèque litoribus occupatis, intentiores erant ad cuſtodias Britanni. Genuenſes ad recipienda auxilia, quæ, claſſis metu, portu Monæci continebantur, lx. phaſelos miſerant, iiſque præſidio naves longas duas. Nam commeatus propter ejuſmodi agilitatem navigiorum facilius elabebantur, minuſque, ſi nonnulla fortè ex iis in curſu offenderent, deperibat militum, qui ſepara-

paratim in plures erant phaſelos impoſiti. Ac primò in noctem conjecti phaſeli, obductâque ſummo mane nebulâ occultati Britannicam fefellerant claſſem: deinde ubì diluxit, diſcuſſaque caligo eſt, apparuere. Quos cum audaciùs progreſſos Britanni vidiſſent, ſperantes intercipi poſſe, prædatoriam ſubitò navim, myoparonem, atque aphractum ad eos miſerunt. Genuenſes, eductis triremibus duabus, conantes portum capere phaſelos protegebant, prædatoriamque navim jactis morabantur telis. Eodem tempore naves longæ duæ Genuenſes myoparonem, aphractumque Britannorum, commiſſo prælio, diſtinebant. Quæ res magnum attulit phaſelis ad incolumitatem momentum. Nacti enim ſpatium, cum vehementiùs remos incitaſſent, in portum omnes refugerunt,

quos

quos ſtatim, repulſis, eluſiſque Britannis, naves longæ, ac triremes conſecutæ ſunt. Ea expectati auxilii ſpes, is ex prælio metus animos verſabat Civitatis, ut nemo ferè Genuæ fuerit, quin viſendi causâ altiſſima tecta, mœniaque petens ex omni proſpectu locum ſpectaculo cæperit, lætuſque, confecto prælio, & gratulabundus ad portum procurrerit. At Britanni omnium dominatores marium, tantâ ſub oculis acceptâ ignominiâ, magnoperè fremebant, eoque id magis, quod crebris ſollicitabantur Auſtriacorum querelis, qui auxiliorum adventum eorum negligentiæ falsò tribuebant. Nam Genuenſes nautici, & ipſi homines domeſtico maris uſu valebant, parvuliſque navigiis, quibus incredibili celeritate tranſmittentes, ad litora ſeſe ſtatim, vadaque applicabant, atque

Digitized by Google

que ita Britannicarum impetum navium ferè ſemper fugiebant. Magna prætereâ eſt maritimarum rerum inconſtantia, & difficultas, utpotè quas interdum malacia detinet, tempeſtas ſæpe affligit, incertiſſimæque ſemper res, ventus atque unda gubernant. Neque verò, dimiſſis quaquaversùs aphractis, parùm proficiebant Britanni, ſubmiſſâque etiam navi, quæ contrà Nervium in anchoris conſiſteret, eamque eſſe partem, quæ propter anguſtiſſimam oram Genuam ducit conjectis infeſtam telis haberet, importari terrâ in Urbem commeatus prohibebant, exſcenſionemque eo loco facere tentaverant. Sed periculum veriti, quòd Ligures arma cæperant, ad navem ſtatim refugerant, quam paulopoſt, ſublatis anchoris, in altum remulco adducere coacti ſunt. Illam enim Ligures,

gures, duobus allatis noctu tormentis, repentino impetu telorum labefactaverant.

Venerant tandem xii. Subalpinorum cohortes, quarum Comiti Roccæſio permiſſum erat imperium, atque is, capto, direptoque Vulture, ad Sextum caſtra fecerat, eòque tormenta Savonenſi arce deducta, reliquaque, quæ ad oppugnationem pertinent, terreſtri deſperato itinere, Britannicis navibus ſupportabantur. Aucto Sculemburgius exercitu, collem quendam, in quo fanum eſt Miſericordiæ poſitum, Ligurum dejecto præſidio, facilè potitur; qui collis abeſt ab Genuâ millia paſſuum ii.. Genuenſes eo amiſſo loco, tametſi non maximi erat momenti, tamen vehementer propter nimiam cujuſcumque rei ſollicitudinem perturbantur. Bouflertius, ne per

 otium

otium hoſtium increſceret audacia, & vulgi ingraveſceret timor, ſignum dari, recipique collem, fanumque imperat, idque confeſtim conatus effecturum ſe ſperabat, propterea quòd amnis Porcifera, qui medius inter eos, qui fanum obtinebant, reliquaque hoſtium præſidia fluebat, coortis imbribus, eâ nocte admodùm creverat, ut, quominùs alii aliis ſubſidio irent hoſtes, impedire poſſe videretur. Dat negotium Chovelenio caſtrorum Præfecto, utì princeps prælium ineat. Ille urbanæ militiæ centuriis, & Gallis, atque Hiſpanis aliquot aſſumptis, ad hoſtes proficiſcitur, in eoſque, cum hora diei eſſet octava, impetum facit, acerrimèque repugnantes, relictis inferioribus locis, ad fanum ſeſe recipere cogit. Eodem tempore Comes Lannionenſis, qui Geminorum-Fratrum.

trum monti præſidio erat, eruptione factâ, hoſtes a latere premebat, jamque, cum ab horâ octavâ ad veſperum pugnatum eſſet, Hiſpani, Gallique Pyrochitrophori captis Auſtriacis compluribus, atque occiſis, fano appropinquabant, in eoque jam erant, ut irrumperent: cùm Bouflertius, qui ad portam Granarolam progreſſus eventum pugnæ expectabat, receptui cani juſſit. Nam, & ſatis ad hoſtium minuendam audaciam, Genuenſiumque confirmandos animos factum exiſtimabat, & Lannionenſis eruptione, Geminorum-Fratrum montem nudari nolebat, ne vacuum a præſidio eum hoſtis occuparet. Præterea, cum res ſtudio eſſet contentionis propè in noctem deducta, in tantâ veteranorum paucitate nocturnum eſſe prælium vitandum cenſebat. Ita in occupato Au-

ſtriaci colle remanſerunt , Borbonii , & Genuenſes in Urbem reverſi ſunt ; cum hi , quòd primo concurſu terga vertere hoſtes coegiſſent, viciſſe ſibi viderentur, illi viciſſent. Tumulum enim, ſanumque, quæ cauſa pugnandi fuerat, tenuerunt. Pauci ex Borboniis, & Genuenſibus cecidere, in his Marchio Fajenſis Trib. mil. de exercitu Gallico, qui hoſtibus inſiſtens mortiferum vulnus accepit, ex eoque poſtridie interiit. Ipſe fortiſſimè pugnans vulneratur Chovelenius. Francus autem Grimaldus in medios ardore pugnandi abreptus hoſtes, ab iis captus eſt, unum præſtantiſſimus Adoleſcens , dum caperetur , queſtus, quòd, cum in alienam veniret poteſtatem, Patriæ ſuæ inſervire non poſſet.

Operum magnitudo, & continens tot menſium labor populi ſtu-

dium

dium infirmare videbatur, erantque, qui propter non magnum in re militari uſum non magnum ſæpe periculum miſerarentur, firmioreſque exiſtimarent hoſtes, quàm reverà eſſent. Multa improbi fingebant, prudentes ſuſpicabantur, timidi credebant, ut his omnibus rebus magnus paulatim irrepere timor, & deſperatio poſſe videretur. Itaque, ne in medio rerum curſu impetus reſideret animorum; artificum capita, urbanæque plebis principes in curiam extrà ordinem cogere, eoſque alloqui de Senatus ſententiâ Brignolius Dux conſtituit. Cum frequentes conveniſſent, magnaque prætereà affluxiſſet multitudo amictus togâ purpureâ Dux, & ſedens in ſolio: Non negaverim, inquit, Genuenſes me ultrò ad vos tanquam ad homines diuturnitate belli defatigatos, hor-

hortandi causâ proceſſiſſe; ſed tanti ego facio frequentiam hanc veſtram, quâ in hunc locum rogati conveniſtis, eam in vultu omnium, atque oculis eminere video patriæ alacritatem defendendæ, ut gratulatione mihi potius, quàm hortatione utendum eſſe intelligam. Quid enim eos horter, quos intueor, paratiſſimos? eſt verò, quod patriæ, quæ cives genuit fortiſſimos, eſt quod vobis, qui patriam ſervaſtis pulcherrimam, eſt denique mihi ipſi quod gratuler, cujus imperii nomen multò illuſtrius perveniet ad poſteros veſtræ commendatione virtutis. Quanquam haud ſcio, an hæc ipſa gratulatio ſupervacanea ſit, cujus eſt uſus confecto bello reſervandus, ne fortunæ beneficium præripuiſſe videamur. Quæ erunt igitur meæ partes? illud unum vos admonere, ut

veſtri

veſtri ſimiles ſitis, idque efficiatis, ut extrema principiis conſentiant. Nam quid minus conveniret, Genuenſes, quàm, collocatæ cum eſſent in cervicibus noſtris victrices Auſtriacorum legiones, vos privato conſilio (nec enim alitèr fieri potuit) ejectis illis, ſuſtinuiſſe ſolos labantem fortunam Reipublicæ, & nunc auctore Senatu, conſentientibus omnibus, adjuvantibus Regibus potentiſſimis, animo deficere? an hoſtem ut videamini timere, quem fugaſtis? aut aliquid ab eo æqui ſperare, qui ſtare ſibi non poſſe videtur, niſi hâc eversâ, & deletâ civitate? qui non pecuniam, ut antea, ſed jam iratus ſanguinem veſtrum concupiſcit? nullâ magnoperè laceſſitus injuriâ ad pacatos, ad deditos accedens nihil ſceleris, nihil crudelitatis prætermiſit: quid hìc faciet dolore ardens amiſſæ prædæ, & gran-

& grandi læſus ignominiâ, quâcumque ratione in Urbem hanc redire potuerit? ſed, ut ſpero, & video, non poterit. Eos habemus ſocios Reges, quos eadem nobiſcum arctiſſimè cauſa conjungit, eos Regum Legatos, eam Senatus conſtantiam, eum omnium ordinum conſenſum, ut vehementer ſit hoſtibus de victoriâ deſperandum? qui neque pauci tantæ Urbis oppugnandæ molem ſuſtinere queunt, & quò plures ſunt, pluribus rebus in nudo, atque aſpero ſolo egere neceſſe eſt. Non Britanni, unâ, aut alterâ intercæptâ naviculâ, commeatus, auxiliaque noſtra impedire; non Subalpini, paucis commiſſis cohortibus, ad ſummam belli multùm proficere poſſunt. Atque hos ipſos jam ad reſpicienda cuique domeſtica mala belli per vos excitata fortuna,

tuna, & Borboniorum in Belgio, Italiâque victoriæ convertent. Quid autem ſinè his Auſtriaci poterunt omnium egentes rerum, & quotidianis deminuti præliis? Tolerate, Genuenſes, paucorum dierum moleſtiam, & tantum hunc oppugnationis apparatum ad nihilum propè diem recidere videbitis. Nolite interìm aut ſtultâ aliquâ ſpe aperire ad occaſionem locum hoſti, aut vano metu, animique imbecillitate patriam omnem proſternere, eorumque etiam auxilio, vobis trepidantibus, ſpoliare, qui veſtræ ſalutis causâ maris, atque hoſtium periculum neglexerunt. Quæ Hiſpani, quæ Galli milites pro vobis geſſerint, atque gerant, ipſi videtis. Quo ſocii Reges, quo inprimis Galliæ Rex ſit animo in Rempublicam, quâ fide, adeſt, qui vo-

bis oſtendat nobiliſſimus Legatus ipſius Bouflertius, regiæ teſtis voluntatis, & veſtræ idem æſtimator virtutis. An patriam peregrini veſtram ſtudioſiùs defendent, quàm cives? an pœnitet vos, quod, Republicâ recuperatâ, famam eſtis apud omnes gentes, atque immortalem gloriam conſecuti?

Quod ſi, his omiſſis, cauſam belli ſpectare, eamque judicare meliorem velimus, quam etiam Cœleſtes adjuverint: quænam eſſe poteſt, Genuenſes, cauſa juſtior bellandi, quàm quæ adversùs teterrimos patriæ oppugnatores civium armat manus? aut quiſnam illud ſinè Divino eveniſſe conſilio exiſtimet, quo factum eſt, ut exercitatiſſimi, paratiſſimique hoſtes vincerentur a vobis, qui propè eratis inermes, & nullum certè rei mili-

militaris uſum habebatis? Superis igitur, hominibuſque juvantibus, incumbite, Genuenſes, in optimam cauſam, eamque nunc meliore belli conditione retinete virtutem, quàm a principio perditâ ferè fortunâ præſtitiſtis. Qualis erit veſtra in bello virtus, talis erit hujus Urbis, & totius nominis Genuenſis ſors. En ego veſter Dux pro patriâ, pro vobis, quos mihi cariſſimos, atque in liberorum loco habeo, non ſolùm vigilare, adeſſe, providere, ſed etiam pugnare, & mori paratus. Equidem me Ducis nomine Patres appellarunt, ego patriæ militem dici volo; &, ſi regius hic ornatus impedimento mihi eſt, quominùs vobiſcum unà in aciem prodeam, date gregale ſagulum, quo turbæ immixtus præliantium vitam meam hoſtium telis objiciam. Nam

neque grata eſt dignitas, quæ vitam ſervat incolumem ad intuendam patriæ everſionem, neque acerba mors, quæ naturæ debita patriæ donatur.

Quâ Ducis extremâ oratione permotus populus dicentem interpellat, & magnis clamoribus cohortatur, ut ſibi conſulat, & vitam ſuam ad Reipublicæ utilitatem reſervet, univerſique diſcedentem ex concione lætiſſimo plauſu proſequuntur, & ſe ad omnia belli pericula paratiſſimos eſſe confirmant. Itaque, cum pro operum magnitudine, & ſtationum multitudine, tametſi duodeviginti fermè hominum millia quotidie eſſent in armis, tamen parum videretur eſſe defenſorum, Senatuſque conſultum factum eſſet, ut lecticarii, ſervique omnes puberes armarentur, non dominus fuit, qui familiam offerre, non ſervus, qui nomen

men dare recuſaret; ipſaſque videre erat primarias Fœminas, Senatoreſque, non, ut antea, ſtipatos grege familiarium, ſed uno vix famulo comitatos in publicum prodire. Una omnium occupaverat animos patriæ cura, &, quæ proſperis temporibus pudori fuiſſent, faciebat calamitas Reipublicæ, ut laudi ducerentur.

Mittuntur Comes Lannionenſis, & Auguſtinus Pinellius, quorum alter Gallis, alter Liguribus, atque uterque, mortuo Canevario, Scoffaræ præſit. Hi arcem Turriliam vano ab hoſtibus metu derelictam recipiunt. Arx contrà Maſonia, præſidiumque per eos dies, adacto cuniculo, in poteſtatem Auſtriacorum venit; id quod in tantâ militum paucitate Genuenſibus accidit perincommodè.

At Sculemburgius Subalpinorum auxi-

auxiliis confirmatus in Biſamnatem vallem erumpere, &, quæ pars Urbis ad orientem ſpectat, patetque maximè, atque infirmior eſt, hanc adoriri conſtituit. Id ne a principio ſpectaverit, & adventum præſtolans Subalpinorum tandiu diſtulerit, an alterius partis oppugnandæ difficultate admonitus ſitum poſtea Urbis accuratius perſpexerit, non ſanè conſtat. Illud videtur certò eſſe ponendum, oppugnari Genuam faciliùs potuiſſe, ſi exercitum Auſtriaci in Biſamnatem vallem ſtatim adducere maluiſſent, quàm munitiſſima Porciferæ vallis loca carptìm tentando prima belli tempora Borboniis, & Genuenſibus prodere.

Pridie id. Jun. circumſpectis diligentiſſimè Sculemburgius, & paratis, quæ ad eruptionem pertinent, juſſis Sub-

Subalpinis omnibus, & Auſtriacorum cohortibus aliquot ab alterâ Urbis parte Genuenſium præſidia tentare, Geminorumque eodem tempore Fratrum montem ſimulato impetu invadere, ut ancipiti defenſionis curâ diſtracti Genuenſes, Borboniique a præſentis periculi ſuſpicione averterentur. Ipſe, triplici inſtructâ acie, tertiâ circiter vigiliâ caſtris egreſſus, Feritoremque amnem, nullo repugnante, tranſgreſſus, expedito exercitu ita noctu iter fecit, ut ſub lucis adventum ad Serram, quam vocant, Bavarorum perveniret, Ligures, qui ibi erant præſidio, paucos, & nec opinantes nihil negotii fuit opprimere, atque in fugam dare. His fugatis, ad faucem Rattorum, qui peranguſtus eſt in illis montibus aditus, & defendi opportunè poterat, eâdem celeri-

leritate contendit. Militaris diſciplinæ neglecta ſeveritas magnæ ſæpe in bello calamitati eſt, & tum fuit. Nam Helvetiorum manus de Hiſpanienſi exercitu, cui locus is ad defendendum obvenerat, cum ſine ducibus, qui inamœnæ ſolitudinis tædio longiùs pernoctabant, remiſſiùs ageret vigilias, & omnia magis, quàm hoſtes, expectaret, repentino eorum adventu exterrita, perturbataque loco exceſſit. Quo Auſtriaci potiti, ſummumque nacti jugum rejectos ex loco ſuperiore urgent Helvetios, atque hi, cum omnibus rebus premerentur, ægrèque reſiſterent, initium fugæ faciebant. At Taubenius Hiſpanorum Præfectus, qui ad Urbem erat, eâ re nunciatâ, curſu incitato, Cordubenſis legionis manipulum ſecum adducens eò ſtatìm advolarat, atque hoſtes comprimere, ſuoſ-

ſuoſque precibus, cohortationibuſque firmare conabatur, ut ſe ex fugâ, & timore colligerent. Qui cum nihiloſeciùs fugere perſeverarent, ille, ut videret, ſi poſſet exemplo retinere, quos verbis non poterat, diſtricto gladio præcurrit ante omnes, gravique affectus vulnere, cum ſe ſuſtinere non poſſet, inter militum manus e prælio ablatus eſt, duodecimumque poſt diem præſtantiſſimus dux omnium luctu, & deſiderio interiit. Fit protinùs, vulnerato Taubenio, effuſa Helvetiorum, atque Hiſpanorum fuga. Jam Subalpini reliquique Auſtriaci, ita uti inter eos convenerat, ſubitò inſtructis copiis provolaverant, unoque tempore, & Arenarii munitiones, & Geminorum-Fratrum montem tentaverant. Facilè Genuenſes defendunt; celeriterque animadverſum eſt,

maximas Auſtriacorum vires aliò ſpectare, neque id ab iis, niſi diſtinendorum hoſtium causâ, tentatum eſſe. Primâ luce, pulſis Helvetiis, monteque occupato Rattorum, omnia ferè ſuperiora loca, unde eſt propinquus in Biſamnatem vallem, Urbemque Genuam deſpectus, multitudine Auſtriacorum completâ conſpiciuntur. Nam dextrum eorum cornu ad lucum uſquè ſodalium Camaldulenſium, montemque Quetium pervaſerat, Mariæque Montanæ ſano imminebat; ſiniſtrum autem in vallem Sturlam, omnibus circà jugis occupatis, atque ad mare pervenerat; tantumque ab eâ parte terroris intulerat, ut Nazarianæ munitionis, quæ ad Albarenſis tumuli radices conſtituta eſt, tormenta Borbonii, deſperatâ defenſione, abjicerent in mare, ne in poteſtatem Auſtriaco-
rum

rum venirent. Totâ interim Urbe fama percrebeſcit; non longè hoſtes abeſſe. Tacita primò, & triſtiſſima admiratio; deinde conclamatur ad arma. Habetur Senatus. Complentur mœnia. Conſulitur. Trepidatur. Genuenſes uſus ignari militaris ad Borbonios ora convertunt; quid ab eis geratur, expectant. Borbonii neque ſatis periti locorum, & veteranorum paucitati diffidentes animo magis, quàm conſilio valent. Bouflertius ad portam progreſſus Romanam de Urbis defenſione vehementiſſimè laborat. Auſtriaci intereà longiùs procedebant, & Mariæ Montanæ fanum jam occupaturi videbantur. Tum Marchio Ledenſis, qui fano præerat, cum ſe nullâ ſatis munitione tutum adversùs hoſtes arbitraretur, præſertìm quos recenti ſucceſſu efferri videret, Bou-

flertium crebriores per nuncios facit certiorem, quid faciendum exiſtimet, & ſe, cum loco diffidat, receptum parare demonſtrat. Ac primò Bouflertius conſilium ejus probat, poſtea monitus a Sicrio caſtrorum Præfecto de exercitu Genuenſi, qui eò fortè advenerat, ne amplam, relicto fano, oppugnandæ Urbis occaſionem hoſtibus præberet, locum pugnaciſſimè defendi jubet, &, cum ſe jam Ledenſis recipere cœpiſſet, ſummittit ei Roccæpinium affinem ſuum, ſtrenuum ducem, & paratum, qui aliis raptim additis munitionibus, allatiſque tormentis, aſſiduo jactu telorum conſiſtendi hoſtibus facultatem non dabat. Non tamen dubium fuit, quin, ſi, dum Ledenſis trepidat, Bouflertius conſultat, confeſtim Auſtriaci irrupiſſent, locus eſſet amiſſus, qui ad defen-

fenſionem Urbis maximæ erat opportunitatis.

Ita parvæ res magnum in utramque partem momentum habuerunt. Nam & negligentia Helvetiorum aditum propè ad Urbem hoſtibus dedit, & fortuitus Sicrii adventus ſalutem Genuenſibus attulit: eoque die non tam virtus fuit Auſtriacorum laudanda, quæ viarum, locorumque difficultates ſupervadere aggreſſa celerrimè ſuperavit, quàm Genuenſium viſa eſt admiranda fortuna, quæ quâdam ſuâ magis vi, quàm defenſorum induſtriâ celeritatem hoſtium, victoriamque retardavit. Sculemburgius enim ſivè rem nimis facilem, ſive nimis difficilem arbitratus, atque in facilitate inſidias, in difficultate laborem ex tantâ militum defatigatione veritus vacuum Ledenſis receptu Mariæ Mon-

tanæ

tanæ fanum occupare neglexit (id quod erat ei omnibus modis conandum) deterrituſque etiam, quominùs propiùs Urbi ſuccederet, munitionibus iis, quas in Albarenſi ſuburbano ſuperioribus diebus Genuenſes inſtituerant, in valle Sturlâ ſubſtitit, nactuſque deſertam quamdam ſecundùm mare Turrim, eam duobus impoſitis tormentis communiit, eòque ab Sexto, quæ ad oppugnationem Urbis pertinebant, comportari imperavit: unoque tempore, & advectis majoribus tormentis oppugnare Genuam ab eâ parte, & arctiùs obſidere conſtituit, naviculis, quæ magno erant Genuenſibus uſui ad commeatus ſubvehendos, duplici periculo perterrefactis; cùm, ſi litus legerent, vexarentur ab Turri, ſi altum tenerent, deprehenderentur a Britannis; percrebue-

bueratque rumor extremam eſſe in Urbe famem, grandique macie torridum populum ſordidiſſimis rebus tolerari; ut Civitatem ad voluntariam etiam deditionem inopiâ cogi poſſe Britannis perſuadere Sculemburgius vellet. Sed Britannicæ claſſis Præfectus navarchum in ſcaphâ Genuam cum caduceo miſerat, qui per cauſam reddendæ publicè literæ ſtatum Civitatis diligentiùs ſpecularetur; atque is in Urbem intromiſſus, opiparâque a Bouflertio menſâ acceptus, dum ad Prætorium deducitur, reduciturque ad ſcapham, cibariorum copiam in viis expoſitam, quam etiam de induſtriâ Genuenſes adauxerant, populique alacritatem conſpicatus, quæcumque viderat, Præfecto renunciavit. Senatus etſi intelligeret, cujus rei causâ miſſus navarchus eſſet, qui nihil graviorıs

ris negotii attulerat, tamen non inutile judicavit ad deterrendos hoſtes, videre ipſoſmet, quàm parata eſſent omnia ad Urbis defenſionem.

Reſpiraverant interim Genuenſes, & Auſtriacos, qui præter opinionem non vicerant, pro victis habebant. Diem noctemque in operibus, in muris verſabantur. Hiſpani, Gallique præſto erant milites, duceſque. Aderat omnibus hortator Bouflertius, nullumque ſibi ad quietem tempus relinquebat. Sacerdotes ipſi, quibus poſtea ex S. C. gratiæ actæ ſunt, offerebant ſe, armatique vigilias, atque excubias agebant. Ducebantur foſſæ, extruebantur aggeres: Mariæ inprimis Montanæ fanum, atque Albarenſe ſuburbanum propter loci opportunitatem, continuatis operibus, muniebantur. Loricis adjectis, munimen-

mentiſque foſſarum perfectis, mœnia, quæ circa Biſamnatem vergunt vallem, ab hoſtium incurſu defendebantur. Tentabant prætereà, quo poſſent pacto & Auſtriacos in ſuis divexare munitionibus, & Britannos ſubmovere, ne tormenta ad Sturlam liberè exponerent. Pontonem enim, quod genus eſt navis grave, & latum, eoque in portu ad materiem, ſaxaque convehenda uti ſolent, duobus tormentis, duobuſque item mortariis inſtructum, laneiſque obtectum culcitris ad defendendos milites ab ictu telorum, multis adductum funibus, ſcaphiſque, cum duabus præſidio triremibus, contrà Sturlam collocaverant, olliſque repentè incendiariis, continentique telorum jactu Auſtriacorum munitiones, & Britannicas naves infeſtas habere cœperant. Sed,

coortâ tempeſtate, & Genuenſes in portum ſe recipere, & Britanni in altum vela dare coacti ſunt. Crebra etiam terrâ, dum Auſtriaci irrumpere, Genuenſes, Borboniique repugnare conantur, prælia fiebant. Comes Lannionenſis, & Auguſtinus Pinellius, ne, progreſſis ad mare Auſtriacis, ipſi intercluderentur, Scoſſaram reliquerant, præſidioque arci Turriliæ paucis militibus, Liguribuſque relictis, ad Reccum ſeſe, Margaropolimque receperant.

At Paris Pinellius Auguſtini Fr. Eques Jeroſolymitanus monte Faſcenſi depellere Auſtriacos aggreditur. Tenebatur ab iis mons duobus ſatis firmis præſidiis, &, quòd non longè eorum aberant caſtra, facilè erat iiſdem, quodcumque ſubmittere militum. Erant cum Pinellio Ligures nume-

numero cl. Rei aliquis difficultatem, periculique magnitudinem oſtenderat: ſed Pinellius, quià, relictâ Melitâ, ad primum laborantis patriæ nuncium Genuam venerat, magnum aliquod pro Republicâ efficere properabat, incitabaturque gloriæ cupiditate, & naturæ quâdam ferociâ, inconſultâque rei bene gerendæ, fiduciâ. Neque ejus cupiditati Ligurum ſtudia deſunt, & audaciam a principio fortuna proſequitur. Nam primum hoſtium præſidium, circiter quadraginta interfectis, expugnat. Hâc re animadversâ, ii. millia expeditorum militum ſubſidio ſuis Auſtriaci mittunt ſuſpicati, paucis præmiſſis, multò majorem affore Ligurum manum. Ne hæc quidem res ab ſpe, impetuque Pinellium moratur, temerèque progreſſus prælium cum tantâ

hoſtium multitudine committere, locumque adoriri præmunitum non dubitat. Neque vario certamine pugnatum eſt, cum Auſtriacorum numero deterriti Ligures præcipitem ſubitò incertis itineribus, per ſilvas, & montes fugam arripuiſſent. Ictum jaculo Pinellium, & prolabentem ægrè humeris impoſitum Ligur e prælio quidam auferre conatur. Vulneratus Ligur vulneratum relinquere Pinellium cogitur, cujus ſtatim Auſtriaci conclamantes victoriam caput præcidunt. Depoſcenti tamen Fratri corpus ad ſepulturam conceditur: cumque funeris causâ relatum Genuam eſſet ad exequias cohoneſtandas frequentiſſima convenit civitas, gravitèrque doluit, tantam fortitudinis indolem abreptam ætatis, & gloriæ æſtu quodam tam citò defeciſſe.

Dum

Dum hæc ad Genuam geruntur, Bellinſulanus, educto ex hibernis exercitu, fratrem ſuum Equitem Jeroſolymitanum, virum & conſilii magni, & virtutis, receptis Lerinâ, Planaſiâque inſulis, cum cohortibus xv., equitibuſque nonnullis Ocelum versùs in eas partes, quæ Barcinonetam vallem attingunt, proficiſci jubet; ipſe, exploratis hoſtium rationibus, aliud capit initium belli. Minenſis, & Bellinſulanus, conjunctis, tranſductiſque flumen Varum copiis, eâdem celeritate, quâ fuerant relicta, Nicæam, Montem-Albanum, Villamque Francam oppida recipiunt, atque ad Albintemelium perveniunt, arcemque oppugnare inſtituunt, eodemque tempore Pignattellium præmittunt, qui cum primo agmine Remopolim progreſſus, quàm poſſit latiſ-

latiſſimè oſtentationis causâ pervagetur. Leutronius, qui juſſu Regis Sardiniæ eis locis præerat, ſimul ac adeſſe Borbonios cum ingenti armatorum multitudine nunciatum eſt, quorum adventum, vireſque fama, ut fit, multis auxerat partibus, primò ad montes ſe convertit, qui Onelienſem tractum cingunt, approperatiſque munitionibus irrumpentes demorari Borbonios cœpit. Sed poſtea, deditione ipſius arcis Albintemelii cognitâ, quæ per eos dies facta fuerat, cum ne montibus quidem, & munitionibus ſatis confideret, atque eum omnia deeſſe viderentur, miſſis confeſtim ad Sculemburgium, Roccæſiumque nunciis, quanto ipſe in diſcrimine verſetur, oſtendit; nec ſe hoſtium impetum ſine eorum auxilio ſuſtinere poſſe perſcribit. Illi eodem periculo,
iiſdem

iiſdem permoti rumoribus, quas inſtituerant, disjectis munitionibus, impoſitiſque in Britannicas naves tormentis, receptum parabant. Quæ dum adminiſtrant, redduntur iis interim a Rege Sardiniæ literæ, quibus oppugnationem Genuæ, omiſſis omnibus, quàm maturimè perfici jubebat, eamque, auditâ Sculemburgii in Biſamnatem vallem eruptione, ad exitum ſpectare arbitrabatur. Itaque rurſus exponunt Britanni tormenta, rurſus apparantur aggeres, iterumque oppugnatio fervet, & ſummâ utrinque vi certatur. Poſtea verò quàm Bellinſulani Fratris copias ex alterâ parte ad alpes augeri, ex alterâ Bellinſulanum ipſum, & Minenſem, captâ arce Albintemelii, ſecundùm mare ad liberandam Genuam accelerare, nec tantis rebus geſtis, ullo adhuc

adhuc Genuæ mœnia telo attingi potuiſſe cognovit Sardiniæ Rex, ſimul a Præfecto Britannicæ claſſis certior factus eſt, nihil eſſe in obſidione ſpei adversùs Genuenſes, qui omnibus rebus abundabant, rei moram timens, & deſperans exitum, commutato repentè conſilio, ſuas e Liguriâ copias revocat, debitaque ex fœdere Auſtriacorum auxilia a Sculemburgio repoſcit. Namque admodum verebatur, ne, copiis diſſipatis, atque interclusis ſuis, ab hoſtibus circumſiſteretur, neu, dum alienis inhiabat, ſua ipſe amitteret.

Abſtrahebatur ægrè ab oppugnandâ Genuâ Sculemburgius, certamque ſibi eripi e manibus victoriam querebatur, & ſunt etiam plerique, qui exiſtiment, futurum fuiſſe, ut Genua expugneretur, ſi perſeverare in op-

in oppugnatione Sculemburgio licuiſſet. Sed Roccæſius, acceptis ab Rege ſuo mandatis, diſcedere cum Subalpinis properabat, jamque anchoras moliri Britanni videbantur, quorum auctoritate neceſſariò Auſtriaci movebantur. Itaque, concilio advocato, cum diſcedere conſtituiſſent, Roccæſius ſuarum partem Leutronio copiarum auxilio miſit, partem ipſe in Subalpinos duxit: Britanni, contractâ claſſe, tormentis, impedimentiſque exercitus, & nonnullis Auſtriacorum, quæ ad Regem Sardiniæ breviore itinere mari adducerentur, cohortibus in naves impoſitis, e conſpectu Genuenſium Savonem, Vadumque Sabatium conceſſerunt. Sculemburgius, reliquis cum expeditâ manu præmiſſis impedimentis, relictâ Sturlâ, atque aliquot ad Turraciam, in Porciferâque deinde valle moratus dies, & Liguſti-

cas, non inſecutis Genuenſibus, quietiſſimè tranſgreſſus fauces, in Galliam Ciſalpinam rediit. Quò cum veniſſet, exercitum, atque imperium Brounio tradidit, ipſe in Germaniam profectus eſt.

Genuenſes, recuperatâ patriâ, reliqua ferè omnia amiſerant maximis affecti detrimentis, atque internecini belli ſumptibus exhauſti, cujus belli tetra extabant veſtigia, proſtratæ villarum fores, deuſta tecta, & nihil ſancti, amœnive circa Urbem integrum a clade, & vaſtitate relictum. Neque verò in diſceſſu hoſtium gaudere ex animo poterant, quòd & fortunas everſas ſuas intuebantur, & perculerat eos graviſſimè Bouflertii mors, qui eodem illo die, quo diſceſſerant hoſtes, puſtularum morbo conſumptus interiit. Cujus cognitâ morte, tantus Civitatem

tem mœror oppreſſit, ut, ſi capta ab hoſtibus Urbs fuiſſet, non minor futurus videretur: adeo ex unius hominis interitu deſerta omnia, horrida, & ingenti quaſi muta dolore erant. Senatus Regii Legati auctoritatem, Populus nobiliſſimi Viri liberalitatem, amorem uterque erga Rempublicam, fidemque magnam deſiderabat, mœrebatque vehementiſſimè. Ibî tum Chovelenius tanto Civitatis luctu permotus in curiam ultrò venit, Senatumque mœrentem multa Regis ſui nomine amantiſſimè pollicitus recreavit, hortatuſque eſt, ne caderent animis, neu, Galliæ Rege ſuperſtite, quicquam cujuſquam caſu de Reipublicæ præſidio detractum arbitrarentur: maximum ſe quoque dolorem cœpiſſe ex interitu talis vel ducis, vel amici; tamen, privato compreſſo luctu, non potuiſ-

ſe non accedere ad eos conſolandi gratiâ, quorum & amicitiam a Rege ſuo plurimi fieri, & virtutem æſtimare intelligeret; e cujus virtutis, regiæque benevolentiæ magnitudine, & vi peterent ipſi eam conſolationem, quam nemo alius adhibere majorem poſſet, quæque forti, & conſtanti Senatu digna eſſet, ſuſceptumque ex unius mortalis obitu mœrorem liberatæ patriæ gloriâ, Regiſque maximi, atque optimi amicitiâ mitigarent. Confirmato Senatu, Concilium habetur Majus, in quo cum ex S. C. verba Dux feciſſet, ut mortuo Bouflertio honos haberetur, de eâ re ita Patres cenſuerunt: Cum Dux Bouflertius difficillimis temporibus miſſus a Rege Galliæ ad Rempublicam Legatus fuerit, in eâque legatione virtute, imperio, liberalitate, maximo uſui Reipubli-

publicæ fuerit, cum talis Vir in eâdem legatione mortem obierit, Patribus placere, Ducis Bouflertii, liberos, poſteroſque honoris ergo Cives eſſe nobiles Genuenſes; itemque iis (quod honoris genus ante id tempus nemini tributum erat) Bouflertiæ gentis inſigni Reipublicæ inſigne apponere licere. Ipſi Duci Bouflertio Senatus monumentum decreverat marmoreum cum inſcriptione præclarâ, quæ virtutem illius, & gratum ampliſſimi ordinis animum declararet. Liberatæ Genuæ nuncium, qui ſociis, amiciſque Regibus apportarent, Marcellus Duratius in caſtra Regis Galliæ apud Belgas, Hieronymus Balbus in Hiſpaniam ex S. C. mittuntur, Laurentioque Imperiali, qui Neapoli erat, mandatum eſt, ut eam rem Carolo Regi renunciaret, per eoſdemque Legatos gratiæ
Regi-

Regibus actæ ſunt, quòd in maximo diſcrimine Rempublicam adjuviſſent.

Interim in locum Taubenii ſubſtitutus a Minenſi Auguſtinus Ahumada caſtrorum Præfectus, & miſſus a Bellinſulano, qui, mortuo Bouflertio, toti exercitui præeſſet Marchio Biſſienſis Gallici equitatus Præfectus Genuam pervenerant. At Bellinſulanus, & Minenſis, cognito Auſtriacorum ab Urbe Genuâ diſceſſu, de reliquo bello conſultabant; magnaque inter eos extitit controverſia. Nam Minenſis pergendum porrò, &, dum hoſtes trepidarent, arcem eſſe expugnandam Savonenſem arbitrabatur, quòd, eâ expugnatâ, & confirmatis Genuenſibus, facile omnia patere conſideret, neque aliâ ratione in Ciſalpinam Galliam bellum transferendum crederet, atque antea a Philippo Ferdinandi

dinandi Regis Fr. translatum fuerat. Contra ea Bellinſulanus, & illius expeditionis infelicem deteſtabatur exitum, & per Cottias Alpes multò faciliore in Taurinos itinere perveniri poſſe cenſebat: habere ſe ab exploratoribus compertum ajebat, eam partem negligentiùs ab hoſte ſervari, quòd nimium naturâ loci confideret: itaque audendum potius, quòd neglectum ab hoſte facilem habeat victoriam, quàm quod prævifum difficultatem augeat vincendi: refractis autem Alpium clauſtris, eò Regem Sardiniæ neceſſariò deſcenſurum, ut pacem ultrò petat, eoque pacato, quod reliquum Auſtriacis in Italiâ præſidium? quam ſpem? Hæc propalàm dicebat: illa tacita ſuberat cura, ut Equiti Bellinſulano Fratri, cujus ea res imperio permittebatur, occaſio daretur.

retur fortis alicujus, & memorabilis facinoris, dignuſque propterea Gallicæ militiæ Magiſterio haberetur apud Regem: Fratrem Bellinſulanus amabat unicè, ejuſque in maximis rebus conſilio, atque auctoritate ſemper utebatur, & Magiſterii a Fratre honorem ſummè ſciebat expeti. His de cauſis cum ſuæ Bellinſulanus ſententiæ inſiſteret, neque a ſuâ Hiſpanus Minenſis removeri poſſet, ad ſuum quiſque Regem ejus negotii arbitrium rejecit. Quid Reges reſponderint, non ſanè conſtat; in ſuo uterque certè imperator conſilio perſeveravit, & quâdam fatali ducum diſſenſione eo quoque anno factum eſt, ut res jacerent Borboniorum, & Galli etiam cladem acciperent inſignem. Nam Bellinſulanus, arce permunitâ Albintemelii, in Nicæenſem agrum reduxerat exercitum, ut eas

ut eas copias diſtineret, quas in Salutiis Sardiniæ Rex habebat, magnaque interim Equiti Fratri auxilia ſubmiſerat. Quibus ille fretus, alpibus ſuperatis Cottiis, ad munitiones, quas in Aſſietenſi colle Subalpini fecerant, converſo repentè agmine, profectus eſt. Erant, inductis auxiliis Auſtriacorum, quæ pridie venerant, frequentiores hoſtes in munitionibus, omniaque ad repugnandum paraverant. Difficillimus erat, & munitiſſimus naturâ, manuque locus. Explorata hæc eadem Equiti Bellinſulano erant, ſed tantam habebat ſuarum rerum fiduciam, eâque efferebatur cupiditate vincendi, ut nihil virtuti ſuæ arduum, nihil difficile exiſtimaret. Itaque in locum progredi iniquum non dubitat, commiſſoque prælio, in hoſtium munitiones irrumpere conatur, Gallique milites, quo-

Digitized by Google

rum in primo impetu ferocitatis opinio eſt ſingularis, audaciſſimè ſuccedunt. Sed nullus virtuti locus relinquebatur in tantâ loci iniquitate, & cum undique ex ſuperiore loco telis, jaculiſque obruerentur, acervatim cadebant milites, duceſque; fædiſſimaque fiebat cædes. Ibi Eques Bellinſulanus, cum neque pugnantes hortando ſuſtinere, neque fugientes caſtigando revocare poſſet, ſignifero cuidam ſigno detracto in primam aciem proceſſit, ſuperatoque aggere, in ipsâ hoſtium munitione ſummâ ſignum defixit, videbaturque incredibili audaciâ prælium reſtituturus, niſi fortiſſimè pugnans interfectus eſſet gloriosâ magis morte occumbens, quàm, quæ prudentem deceret ducem. Sic magnâ Gallorum parte interfectâ, reliquis fugatis, atrociſſimam nox pugnam diremit.

remit. Tanto Dux Bellinſulanus publico, privatoque luctu perculſus tum demum Minenſis imperatoris Hiſpani accedebat ſententiæ, ut Savonem versùs exercitus adducerentur. At Minenſis, quod primùm, repugnante Bellinſulano, vehementer ſuaſerat; poſt, concedente, perficere noluit amiſſam querens occaſionem; ut eſſe contentionis, quàm victoriæ cupidior videretur. Itaque non jam ut aliquid acquirerent, prælioque hoſtes laceſſerent, ſed ut repugnarent, &, locis munitis opportunis, Nicæenſem inprimis agrum tenere poſſent, Borbonii cogitabant.

At Regi Sardiniæ multa de bello cogitanti, cognitis his rebus, ſubiit animum impetus in Galliam iterum Narbonenſem invadendi. Itaque ſuis Auſtriacorumque copiis contractis, & conſilio cum Brounio communicato,

qui Mediolano profectus Auguſtam per eos dies Taurinorum venerat, Auſtriacos Brigantium versùs eruptionem facere jubet, ipſe per Sturam vallem eòdem erumpere conatur non ſpe quidem, quæ vana toties fuerat, Galliæ obtinendæ Narbonenſis, ſed conſilio avertendi Bellinſulani ab agro Nicæenſi, quem agrum Borboniorum præſidio nudatum Leutronius occuparet. Sed conſilium quoque ejuſmodi fruſtrà Auſtriacis, Regique Sardiniæ fuit, qui, levibus aliquot factis præliis, rejecti, vexatique in Subalpinos, Galliamque Ciſalpinam redierunt: & Bellinſulanus Auſtriacorum comminatione adeo permotus non eſt, ut cohortibus xx. deductis e Galliâ Narbonenſi, quam ſatis loci naturâ, appropinquanſque prægelidus in Alpibus defendebat autumnus, ſuum in Italiâ exercitum auge-

augeret, Leutronioque depulſo, qui arcem Albintemelii circumvallaverat, commeatum in arcem importavit. Quo facto, deductis paulò maturiùs, quàm tempus anni poſtulabat, in Galliam Narbonenſem in hiberna exercitibus, & cohortibus xxx. præſidio Nicææ, Villæque Francæ relictis, Bellinſulanus Lutetiam, Minenſis Matritum revertitur, & Philippus Ferdinandi Regis Fr. Civaronem, Dux Mutinenſium Venetias profectus eſt: multuſque de pace ſermo eſſe cœpit, quam Britanni, Gallique potiſſimùm, colloquio primùm Bredæ, deinde Aquiſgrani habito, conciliare ſtudebant.

At Genuæ Marchio Biſſienſis, cum Urbem ex diuturnâ obſidione multarum rerum neceſſe eſſet inopiâ laborare, partis ex hoſtico prædis, eam recreare, & militum etiam, Ligurumque

gurumque animos belli præmiis confirmare conſtituit. Itaque ſatis exploratis rebus, cum magnâ Ligurum, & Legionariorum manu Chovelenium, Belloeſiumque bipartito in expeditionem miſit. Chovelenius in Montemferratum, tranſgreſſus Apenninum, Belloeſius ex Apuanis montibus deſcendens in Parmenſem agrum irrumperet, uterque prædas ageret, &, ſi quid loci, & temporis opportunitate proficere poſſet, ne omitteret imperatum eſt. Nadaſtium interim, qui circa Gavium, Octaviumque eſſe conſueverat, & progredientem demorari Chovelenium poterat, Montecunius de exercitu Gallico Trib. mil. diſtineret. Montecunius modò procurrens, modò recedens Nadaſtium ſemper, itàque habuit occupatum, ut averteret hominem ab inferendâ rebus morâ, quæ gere-

gerebantur. At primò Belloeſium Biſſienſis, poſt Montelium, qui Belloeſio ſucceſſerat, effusè prædantium negligentiâ ab incæpto retraxit. Tantâ autem locorum ignorantiâ peccatum eſt, ut maxima militum pars diviſa, intercluſaque in poteſtatem agreſtium veniret, qui vim, armis arreptis, prohibere cœperant. Chovelenium, cum primo impetu Saxellum, qui locus abeſt a Vulture oppido xx. millia paſſuum, captis præſidiariis nonnullis, reliquis in fugam conjectis occupaſſet, & ſatis opimâ abactâ prædâ, longiùs progrederetur, ejuſmodi repentè adortæ ſunt tempeſtates, ut apud timidum vulgus prodigii loco haberentur. Nam plures de cœlo tacti homines, evulſæ radicitùs arbores, decuſſa tecta dicebantur, & continuatione imbrium adeò flumina creverant,

rant, ut omninò tranſiri non poſſent. Itaque intermiſſo itinere, infectâque re Chovelenius quoquè Genuam ſeſe recipere coactus eſt.

Quæ cum eſſent acta, Genuam venit Dux Ricelienſis Gallici exercitus in Belgio Legatus, magnamque ſui expectationem concitavit tantâ Vir nobilitate, atque apud Regem gratiâ. Honorificentiſſimè exceptus Senatum ſtatim adiit, itàque eum eſt allocutus, ut intelligerent Genuenſes, incolumitatem eorum Galliæ Regi magnæ curæ eſſe, ſeſeque ipſe diceret, eandem erga eos fidem, diligentiamque laboraturum, ut præſtaret, quam Bouflertius præſtitiſſet, cui ſuccedebat, & quem triſte ſui apud illos deſiderium reliquiſſe cognoverat. Dux cum reſponderet, Galliæ Regi maximas, utì par erat, deinde etiam Legato gratias

tias egit, quod permagnum ſibi, Senatuique, & perhonorificum videbatur, potentiſſimo Regi tantæ curæ eſſe ſalutem Reipublicæ, ut Legatum ad eam mitteret clariſſimum hominem, & quem ſibi chariſſimum haberet. Quibus rebus confectis, ad belli cogitationem ſeſe Ricelienſis recepit, eaque maxime loca, unde in Biſamnatem vallem Auſtriaci irruperant, recenti caſu admonitus diligentiſſimè muniri juſſit.

Campus, quem Frigidum vocant, vicus eſt, qui a Monteferrato venientibus in finibus occurrit Reipublicæ Genuenſis. Campenſes, cum ſe prædæ Auſtriacorum comites eſſe mallent, quàm ſocios Genuenſium in rebus adverſis, magno erant hoſtibus uſui ad exploranda itinera, prædamque tollendam. Hoc priùs hoſtibus præſidium,

quàm quicquam tentaret, detrahere Ricelienſis conſtituit. Sed hunc ii locum egregiè muniverant, duabuſque cohortibus tenebant, adeo ut, & naturâ montium, quibus undique continebatur, & opere, defenſorumque copiâ firmiſſimus haberetur. At Ricelienſis exploratoribus, perfugiſque credens, qui aliter renunciabant, in ſpem venerat potiundi loci. Itaque ſub adventum ſtatim ſuum mittit eò Hiſpanorum, Gallorumque millia vii. Ipſe ad Marcaroli (ita enim vocant) mapalia progreſſus Nadaſtium tenebat, quin ſubſidio ſuis iret. Sed cum primum ejus agmen conciſum, rejectumque ab Auſtriacis eſſet, & Nadaſtius, majoribus ex Ciſalpinâ Galliâ coactis copiis, non minimum terrorem inferret, ſimul perſpecta melius ex propinquo loca ardua maximè viderentur, nullum-

lumque ferè tormentis ad oppugnationem neceſſariis aditum darent, tum autem tempus anni ſubeſſet nimis in montibus horridum, atque aſperum, non tanti eſſe duxit Ricelienſis vicum illum obtinere, ut in ipſo imperii ſui initio magnum aliquod detrimentum propter iniquitatem loci, temporiſque exercitus acciperet. Itaque Campi Frigidi oppugnatione dimiſsâ, Genuam revertitur.

Per idem fermè tempus graviſſimo Genuenſibus bello intentis nunciatum eſt, rates quaſdam Liguſticas captas a Britannis eſſe ad Viaregium, qui locus Lucenſium eſt, egregiuſque ad tenendas anchoras habetur. Rates, cum Britannorum aphractos inſequentes fugerent, partìm in Viaregii ſeſe ſtationem contulerunt, atque ad Turrim, quæ ibi eſt, refugerunt, partìm cur-

curſu ſuo longius deceſſere, quàm ut protegi a Turri poſſent. Navicularii autem Ligures ii, qui longiùs a Turri curſum tenuerant, in terram cum armis egreſſi, tametſi pauci eſſent, tamen Britannos arcebant jaculis, rateſque tutabantur, quas fluctuantes in ſalo reliquerant. Britanni, cum ipſi quoque in terram exiſſent ardore provecti pugnandi, repulſis naviculariis, duobuſque deſideratis claſſiariis, remulco rates abduxerunt. Illi interim, quos primò ad Turrim refugiſſe diximus, ſubſidio ſuis, quod natura fert, ire parabant. At prohibuit, qui ad cuſtodiam Turris Lucenſium nomine præerat. Nefas enim eſſe duxit ſub oculis ſuis erumpere Ligures ad alienam perniciem, neque e Republicâ ſuâ eſſe judicavit cauſam offenſionis Britannis dari, qui potentiores.

res erant, benignèque cum eâ agere dicebantur. At Navicularii, ejuſmodi prudentiæ rationes, qui non ſatis intelligerent, & defenſionis ſe jure ſpoliatos quererentur, palàm, adeoque graviterque Lucenſes accuſarunt, ut hominum querelas non negligendas videri Senatus Genuenſis cenſeret. Lucenſes cum Genuenſium immutatam ex eo voluntatem accepiſſent, doluiſſentque, ne hâc de causâ quicquam de veteri illâ detraheretur conjunctione, atque amicitiâ, quam ſummo ſemper ſtudio coluerant, Joannem Sardinium miſerunt civem ſuum, qui ea diceret, quæ ad controverſiam componendam, placandoſque Genuenſium animos pertinere arbitraretur. Quibus Genuenſes auditis & Ricelienſis commoti officio, qui Lucenſes etiam, atque etiam Senatui commendaverat, vetu-

vetutiſſimam non abrumpendam eſſe amicitiam exiſtimarunt; cum præſertim Lucenſes, nequid poſtea tale contingeret, Viaregium intentiore cuſtodiâ, additâ militum manu, ſervaturos ſe eſſe pollicerentur.

Nondum erat hyems confecta, & ſtudio ardentes ulciſcendi, nihil prioris obſidionis deterriti exitu ad oppugnandam reverti Genuam Auſtriaci conſtituerant. Quin etiam proximæ obſidionis eventu multis de rebus admonebantur, quæ facilem redderent inſequentem, & tantæ erat terreſtris maritimæque opportunitatis Urbs Genua, ut eâ relictâ, corruere omnis Italici belli ratio videretur. Primùm erat eorum conſilium Delphini, Lunæque portubus potiri. Quibus in poteſtatem redactis, adjuvantibuſque Britannis, & ipſi omnibus abundarent

darent rebus, & nullus toto mari Genuenſibus egreſſus, nullaque propterea ſpes commeatus relinqueretur. Ipſa autem defenſorum multitudo, quæ Borboniorum confluentibus auxiliis admodùm creverat, ſi commeatus deficeret, fameſque urgeret, exitio potiùs, quàm præſidio futura Civitati videbatur. Itaque Brounio peritiſſimo imperatore, magnis circum Mutinam, Parmamque contractis copiis, magnis item conſtitutis horreis, in eam Liguſtici litoris partem, quæ ad orientem ſpectat, per Apuanos montes quamprimùm deſcendere cogitabant;. confeſtimque deſcendiſſent, niſi eos gravis adhuc hyems, duriſſimæque propter jumentorum penuriam neceſſariarum rerum ſubvectiones detinuiſſent.

At Borbonii, & Genuenſes, qui Petrum-Franciſcum Grimaldum ſummo cum

mo cum imperio in eas partes miſerant, alioſque ei nobiles adjunxerant, de Auſtriacorum conſiliis certiores facti, permunitis Suburbanis, arcem Delphiniam, arcem item Marianam, quæ in promontorio quodam portus Lunenſis poſita unum a terrâ, eumque peranguſtum aditum habet, Spediam præterea, Erycem, ipſiuſque Lunenſis portus fauces, inſulaſque, multis effectis operibus, collocatiſque tormentis inſtruxerant; Sergianenſem provinciam confirmaverant; arcem, oppidum muniverant: Laventiam, Maſſam, Carrariam, quæ pacati erant, quietique Principis loca, jure belli occupaverant, ne facultatem darent hoſtibus propiùs accedendi: Apuanorum montium anguſtias obſederant, valida ubique præſidia impoſuerant: caſtra ad Segeſtam Tigulliorum, Clavarum-

varumque fecerant, ſeque ad defenſionem omnibus rebus paraverant. Interim Ricelienſis per Roccæpinium nonnullis terrâ, marique ſubmiſſis centuriis, Subalpinos Varagini cccc. incurioſiùs agentes opreſſerat; perque Marchionem Montium Gallici exercitus Decurionem magnâ cæde Nadaſtium Vulturem occupare conantem repulerat; ipſe ad conſilium magni momenti animum adjecerat, ut Savonem repentino incurſu occuparet.

Urbs eſt ad mare Savo ab Genuâ longè occidentem versùs millia paſſuum xxx., mœnibus, portuque ſuccinta, duobus prominentibus lateribus, introrsùs retracto. Arcem habet inter occaſum, & meridiem ſatis munitam, quæ tota ex ſaxo multis operibus extructa, præruptique ſcopuli dorſo impoſita ferè undique alluitur mari, al-

tâque ab urbe foſsâ disjuncta, verſatili rurſus ponte adjungitur. Ultra Savonem ad occidentem millia circiter paſſuum iv. Vadum eſt Sabatium, ſtatioque navibus, projecto monte, tutiſſima, in eâque anchoras jecerat Britannica claſſis. In portu Savonenſi triremes erant ii. Sardiniæ Regis, erant in Urbe horrea conſtituta, erant arma, tela, commeatus omnis generis. Quæ omnia demere hoſtibus Ricelienſis cupiebat, videbatque, Savone receptâ, neque Britannis locum eſſe in Vado conſiſtendi, & omnem eam Borboniis, ac Genuenſibus patere oram, quæ ad flumen Varum protenditur. Urbem, atque arcem Comes Roccæſius tenebat præſidio non ſatis firmo Subalpinorum, pauciſſimique ex his excubare in arce conſueverant. Savonenſes Genuenſi aſſueti impe-

imperio præſentes oderant dominos, & nonnullis erat acerbè nimis a Subalpinis militari licentiâ imperitatum. Prætereà occulti a Savone nuncii Genuam venerant, qui cum multa alia, tùm, quà Urbs ad mare vergit, locum eſſe in mœnibus aptum inſidiis renunciaverant, propterea quod rimas murus egerat, laxarique adeo poterat, ut daret introeuntibus aditum, ibique fortè hedera inter ſaxa coaluerat, quæ multis opaca frondibus locum, dolumque occuleret.

Quibus Ricelienſis cognitis, cohortes aliquot militum eò noctu mari mittere conſtituerat, quorum alii ab alterâ Urbis parte mœnia ex aſcenſu tentare ſimularent, Subalpinoſque diſtinerent, alii per diductam muri partem ſilentio intromiſſi opportuna Urbis loca improvisò occuparent. Ne-

que dubitabat, quin repentino oppreſſis incurſu Subalpinis, adjuvantibus, recipientibuſque Savonenſibus, inter tumultum captæ Urbis, nocturnæque concurſationis fremitum arx ipſa vel dolo, vel errore aliquo in tantâ defenſorum paucitate capi facilè poſſet. Itaque locum, tempus, ſignum conſtituit, nunciosque præmiis, pollicitationibuſque incitatos Savonem remittit: ipſe ut ab eo, quod parabat, in alterius rei curam converteret hoſtium animos, Segeſtam Tigulliorum proficiſcitur, eòque velut conventuros paratos eſſe milites jubet. Multus erat in conſilio cum Ahumadâ, agebat, loquebatur omnia, quæ ad arcendos ab eâ parte hoſtes pertinere videbantur. Cum repentè magiſtris imperat navium, ut primo veſpere ſcaphas, atque onerarias Genuæ ad por-

ad portum appulſas habeant, quot ſatis eſſe ad tria millia fermè armatorum tranſportanda exiſtiment, Ducique Aginnenſium, quem ſummæ rei præfecerat, quid fieri velit, oſtendit, inprimiſque monet, ut celeritatem adhibeat, noctuabunduſque Savonem perveniat. Chovelenium interìm Vulturem præmiſerat, qui per cauſam inſpiciundi exercitus copias contraheret: ipſe eòdem paulò poſt advolarat, & cum cohortibus vii., quas Chovelenius contraxerat, Savonem terrâ progrediebatur. Ahumada cum reliquo exercitu ſubſequebatur, relictis, qui montium juga tuerentur, hoſtemque levibus præliis laceſſendo detinerent. Summa erat maris tranquillitas, cœlique, appropinquante nocte, ſerenitas. Sed cum eſſet ab iis, qui naves cogebant, paulò tardiùs res adminiſtrata, factum

factum eſt magnâ totius negotii perturbatione, ut, qui primâ vigiliâ milites ſolvere debebant, ſecundâ naves conſcenderent. Interim, tempore commutato, fluctibus dubiis volvi, cœptum eſt mare, imberque accidit navigantibus gravis. Seriùs his de cauſis confecto Dux Aginnenſium curſu, ortâ jam luce, Savonem conſpexit. Itaque, patefactis inſidiis, paululùm regreſſus vi apertâ propalàm uti non dubitavit, atque inter Cellem, Albitiolamque exſcenſione factâ (quæ loca non longè ab Savone abſunt) Urbi colles imminentes occupat, horreiſque, quæ ad Urbem erant, incenſis, ipſam circumvallare Savonem inſtituit. At Ricelienſis cum id, quod prudentiſſimè cogitaverat, malè cecidiſſe videret, & vim tentare periculoſum duceret, Genuam ſeſe recipere ſtatuit,
idem-

idemque utì faceret, Duci Aginnenſium imperavit. Subalpini cum in neminem quempiam inſidiarum culpam conferre, cognitâ causâ, poſſent, & tamen inſidias factas ſuſpicarentur, omnibus irati Savonenſibus, eos, imperatis pecuniis, principibuſque in cuſtodiam conjectis, duriſſimè habuerunt; ut, quoniam amari non poterant, quod multò eſt in imperio firmiùs, timerentur.

Erant interìm in agro Nicæenſi a Borboniis levia quædam, eaque ſecunda facta prælia, ad exercitumque Bellinſulanus, & Minenſis redierant; Leutronius autem ſuis ſe locis tenebat. At Brounius, ut jam medium veris erat, in Tari valle contracto exercitu, omnibuſque comparatis rebus, cognitâ locorum naturâ, minis, pollicitationibuſque variè, fruſtràque tentatis Ligurum

gurum animis, triplici denique inſtructâ acie, Genuenſium finibus appropinquabat. Erant armatorum xl. circiter millia; numero præſtabant; & tot exercitati præliis virtute valebant. Primo præerat agmini Maguirejus, per ipſoſque Apuanos montes iter faciebat. Dextrâ montem Boccum occupare Andræaſius, ſiniſtrâ montem item Furtianum tenere Harcheſius juſſus erat. Alterum ducebat agmen Marchio Clericius, cui mandatum erat, utì eodem tempore Apuâ movens ad portum deſcenderet Lunenſem: & quià ad omnia tuenda non ſatis eſſe Borbonii, & Genuenſes poterant, cum tanta undique irrumperet hoſtium multitudo, & totius ſervandi causâ partem negligere videbantur, erat Nadaſtio imperatum, ut per occaſionem Liguſticas ſuperaret fauces, in Porciferamque

que vallem decurreret. Maguirejus primo aſpectu perterritis Borboniis, Liguribuſque, qui, relictis Apuanorum montium jugis, ad Oxarium montem ſubitâ ſe fugâ receperunt, Baretium pervenit; indèque progreſſus, vaſtatis longè latèque, atque incenſis omnibus, magnum ubique terrorem intulit. Marchio interìm Clericius, oppido capto Bruneto, regionem, quæ trans flumen Boactum ad portum pertinet Lunenſem, occupaverat omnem.

Eodem impetu per iniqua progreſſus loca, fugatis Hiſpanis, montem Boccum, & Margaritæ fanum tenuerat Andræaſius, quem procedentem intollerantiùs, neque dubitantem, quin, ſi mare nanciſceretur, omni Borbonios receptu intercluderet; Marchio primùm Mojenſis Hiſpani exer-

citus decurio tardavit, tum tantâ in hoſtes vi irrupit, ut cccc. interfectis, victores terga vertere Auſtriacos cogeret, ſtatimque Margaritæ ſanum reciperet, & Boccum etiam, profligato Andræaſio, recepiſſet, niſi mandatum ei repentè ab Ahumadâ fuiſſet, utì ab inſequendis, laceſſendiſque hoſtibus omninò abſtineret. Certi enim de pace nuncii venerant. At Nadaſtius Liguſticas improvisò fauces tranſgreſſus Petram Lavetiaram, Langenſiumque pagum occupaverat. Sed Genuenſium centuriæ aliquot cum ſubitò apparuiſſent, impetu facto, celeriter Auſtriacos perturbaverunt, atque ita perterritos egerunt, ut non prius fugâ deſiſterent, quàm in conſpectu Octavii vici trans Liguſticas fauces veniſſent. Ita vario pugnabatur marte, erantque omnium intenti animi in ejus belli caſum.

caſum, in quo non ſolum Urbs Genua præmium erat futura victoris, ſed etiam de Italiæ, atque Europæ forſitan totius ſtatu decertatum fuiſſet. Tantæ dimicationem rei pacis repentè ſuſtulit nuncius.

Habito, ut diximus, Aquiſgrani colloquio, inter Britannos, & Gallos conditiones convenere, quæ non ſunt, præterquàm quæ ad Italiam pertinent, memoriæ nobis quidem prodendæ.

Batavi primùm trepidi rerum ſuarum, reliqui deinde omnes auctoritati paruerunt eorum, qui neceſſitati parere videbantur. Nam Galli victores foris, inopiâ domi dicebantur premi maximè rei frumentariæ, maritimâque neglectâ re, florentes in Americâ provincias retinere non poſſe. Britanni, alieno impedito, commer-

cium imminuerant ſuum, ſumptibuſque terrâ marique ingentibus factis, grande conflaverant æs alienum. Illud etiam ſatis conſtat cunctis Gallis, qui ut belli periculis non deterrentur, ita diuturnitate franguntur, proclives fuiſſe ad otium animos, atque ex tanto tandem bello patriæ delicias reſpicere cœpiſſe; & Regem ipſum in medio rerum curſu, rarâ inter regnantes moderatione, victoriæ temperaſſe ſuæ, ut communi ſaluti conſuleret, eoque fuit ejus mirabilior moderatio, quo tot expugnatis in Belgio arcibus, perterritis Batavis, invicto exercitu, quæcumque alibì accepiſſet bello damna, ſarcire facilè poſſe videbatur, & peritiſſimi erant duces, qui victoriâ uti ſuaderent. At Rex quietam Europam, quàm ſuam maluit, effecitque, ut in Aquiſgranenſi

nenſi colloquio repentina firmaretur pax, neque iis reverà utilis, qui fecerant, neque iis, qui acceperant magis, quàm probarant. Illi nihil in pace retinebant eorum, quæ maximis factis jacturis, aditiſque periculis bello cæperant, his neceſſitas impoſita pacis accipiendæ omnem repentè abruperat melioris ſpem fortunæ. Acciſæ quidem omnium fortunæ, non tamen placata odia, neque, cum vires redierint, ſublatæ novarum cauſæ diſſenſionum. Niſi fortè hæc eſt rerum humanarum inſtabilis conditio, ut paci bellum, bello pax varietate perpetuâ ſuccedat, & quam hominum conſiliis rerum mutabilitatem aſſignamus, univerſæ potiùs naturæ, æternarumque nexui cauſarum tribuenda eſt. Fuere ad Aquiſgranenſe colloquium eorum Legati Principum adhi-

adhibiti, qui bellum geſſerant; Legatique fuerunt Britanniæ Regis Comes Sanduicenſis, & Eques Robinſonius; Regis Galliæ Comes Sanſeverinas Aragonius Placentinus, & Eques Portenſis; Reginæ Ungariæ Comes Caunitius; Regis Hiſpaniæ Maſſonius Limenſis; Regis Sardiniæ Comes Cavannenſis; Batavorum Comes Bentinchius, aliique cum eo iv. Batavorum item Legati; Reipublicæ Genuenſis Franciſcus Auria, quem ex S. C. in Britanniam miſſum Lutetiæ remanſiſſe diximus; & Ducis Mutinenſium Comes Monſonius Legatus fuit. Fuere item alii ab aliis miſſi Principibus privati homines, qui, quid ageretur, explorarent, & tanquàm ad aquas valetudinis causâ veniſſent, Aquiſgrani obverſarentur. Rex Neapolis neminem publicè miſit, ne repudia-

pudiare quædam in eo concilio, aut approbare videretur, quæ noluiſſet. Poſtulabat Reginæ Ungariæ Legatus, ut ne Ducis Mutinenſium, Reique publicæ Genuenſis Legati ad id colloquium adhiberentur, propterea quòd eorum eſſent Legati Principum, qui alieno bellaſſent nomine: itemque poſtulabat, ut ne Vormacienſis fœderis ſublatâ causâ, vis maneret, in eoque tantùm maneret, quod Reginæ oberat. Nam Placentia, quæ Philippo Hiſpani Regis Fr. contribuebatur, & Finario, quod Genuenſibus reſtituebatur, nominatìm exceptis, de reliquis omnibus, quæ Reginæ Ungariæ fuiſſent, atque erant ex Vormacienſi fœdere Sardiniæ Regi attributa, eidem in Aquiſgranenſi colloquio diligenter cavebatur. Id, quod contrà omnem pactorum, conventorumque

fieri

fieri rationem Caunitius dicebat. Etiam Pontifex Maximus per Canonicum quendam Leodienſem vetuſtum illud ſuum in Parmam, Placentiamque Urbes jus interponebat. Erat præterea inter Auriam, Monſoniumque de ſuorum Principum dignitate orta contentio, qui primus, qui ſecundus in exſcribendo fœdere nominari deberet. Sed non placuit pacem omnium, ut dicebatur, bono partam contentionibus nonnullorum perturbari; &, compoſitis Britannorum, Gallorumque rebus, reclamare cæteri, non repugnare poterant.

His in Aquiſgranenſi colloquio actis, aliud Nicææ colloquium indictum eſt, in quo de Italicâ firmandâ pace agebatur: apudque Brounium, & Ricelienſem, his rebus cognitis, itemque apud Bellinſulanum, Minenſem

ſem, & Leutronium conſtitutæ ſunt induciæ, quarum quoad exiſſet dies, perfectave eſſent ad pacem omnia, ſuis ſe quiſque locis contineret, neve alter alteri nocere poſſet. His ſtare induciis Britanni noluerunt, propterea quòd pactas priùs fuiſſe dicerent, quàm Hiſpanos, & Genuenſes cum reliquis de Aquiſgranenſi pace conſenſiſſe ipſi cognoſcerent. Quod ubî a Britannis cognitum eſt, mare etiam a belli impetu ceſſavit, Britannicæque claſſis Præfectus Navarchum Genuâ miſit, qui ejus rei nuncium Senatui perferret, &, quæ eſt Britannicæ gentis magnitudo animi, Genuenſium, tametſi hoſtes fuiſſent; tamen virtutem, & conſtantiam admirari Præfectum diceret.

Intereà Genuæ, pace partâ, gratiæ Superis agebantur, indictâ ſupplicatione, utque ea ſupplicatio quotan-

nis iv. id. Decemb., quo die liberata ab Auſtriacis Urbs fuerat, ad Mariæ in Oreginâ conſtitueretur, Senatus cenſuit: Conciliumque Majus extrà ordinem coactum decrevit, utì Dux Ricelienſis, liberi, poſterique ejus, atque agnati Cives eſſent nobiles Genuenſes, iiſque gentis ſuæ inſigni inſigne apponere Reipublicæ liceret, utque Duci Ricelienſi ex S. C. ſtatua in Curiâ poneretur ex marmore: itemque Ahumadam Hiſpanienſis exercitus Legatum liberos, poſteroſque ejus Cives eſſe nobiles Genuenſes, itemque Cives eſſe nobiles Genuenſes ſeptem, qui populares erant honeſto loco nati, Joannem Baptiſtam Celeſiam, Joſephum Calvum, Joſephum Aſplanatum, Joannem-Baptiſtam Carrogium Georgium Turrellium, Joſephum Lacomarſinum, & Auguſtinum Majolum,

lum, quòd ii optimè fuerant de Republicâ tempore difficillimo meriti, Patribus placere. Hi poſteaquàm conſcripti Patres fuerunt, collatione gratuitâ (nam more receptum eſt, ſi quis inter Patres legatur, utì is aliquid Duci muneris offerat) ſimulacrum ex argento præclaro opere, & grandi pondere, quod Mariam virginali habitu, atque veſtitu referebat, Brignolio Duci obtulerunt. Ille ſtatim in publicum contulit, in maximoque Urbis Templo aſſervari, atque in ſupplicatione, quæ iv. id. Decemb. haberetur, deferri quotannis juſſit. At Rex Galliæ Riceelienſem, quòd egregiam Genuenſi bello operam navaſſet, Magiſtrum creavit Gallicæ militiæ. Quo ille lætus honore, ſervatæque Urbis Genuæ gloriâ clarus in Galliam rediit.

Indicto Nicææ colloquio convenerunt eò ſtatim Brounius, Bellinſulanus, & Minenſis, Regis autem Sardiniæ nomine Comes Brelienſis, atque a Republicâ Genuenſi miſſi Conſtantinus Pinellius, & Hieronymus Curlus, a Duceque Mutinenſium Comes Sabbatinius, qui de Italicâ firmandâ pace agerent iis conditionibus, quæ erant jam in Aquiſgranenſi colloquio conſtitutæ, quarum hæc erat ſumma: Omnia Sardiniæ Rex haberet, & quæ ante bellum habuiſſet, & quæ ex Vormacienſi fœdere recepiſſet, exceptâ nominatìm Placentiâ, ejuſque Urbis agro. Parma, Placentia, Guardiſtallum, earumque urbium agri Philippo Ferdinandi Hiſpani Regis Fr. attribuerentur, liberis, poſteriſque ejus virilis ſexus; eâ tamen lege, ſi Carolus Neapolis, & Siciliæ Rex Philippi,

Fer-

Ferdinandique Fr. in Hiſpaniam tranſeat, ut regnet in eâ, & ſi Philippo Ferdinnadi Hiſpani Regis Fr. liberi, poſterique nulli fuerint virilis ſexus, tum utì Placentia, ejuſque urbis ager ad Regem Sardiniæ, Parma, Guardiſtallum, earumque urbium agri ad Reginam Ungariæ eodem jure redeant, quo jure cujuſque eorum antea fuerint.

Dux Mutinenſium, & Reſpublica Genuenſis reſtituerentur in integrum: Quæ privatìm a Genuenſibus bona in regno Reginæ Ungariæ, quæ item a Duce Mutinenſium poſſeſſa eſſent, Reginaque Ungariæ jure belli publicaſſet, ea dominis omnia rectè redderentur: Dux Mutinenſium, ſi pro iis pecuniam accipere velit, æſtimatione intrà quadrageſimum diem factâ, accipiet. Hæc ferè, quæ ad Italiam pertine-

tinerent, Aquiſgrani conſtituta ſunt, & Nicææ cautum eſt in colloquio, uti ad certam diem perficerentur, utque ad certam item diem ex iis locis, quæ quiſque occupaſſet, præſidia deducerentur omnia; Captivi utrinque, factâ permutatione, reſtituerentur, & nominatìm nobiles Cives Genuenſes, itemque obſides remitterentur. Sed cum de bonis a Reginâ Ungariæ publicatis controverſia eſſet illata, caput illud Auſtriaci infirmare conabantur, aut maligniùs interpretando, aut in aliud tempus rei cognitionem differendo. Contrà, ut ſtatim decerneretur, & ab eo, quod erat in Aquiſgranenſi colloquio de hujuſmodi bonis ſanctum, ne recederetur, Genuenſes, & Ducis Mutinenſium Legatus poſtulabant. Quâ de controverſiâ Galliæ Rex certior factus, ne reliquo Belgio, Borboniorum præ-

ſidia

ſidia deducerentur, imperavit; &, qui communis ſalutis causâ pacem fecerat, ſociorum, & fidei gratiâ bellum renovare non dubitabat, in idque Britanni, & Batavi conſentire videbantur. Quibus Regina Ungariæ rebus permota ab hujuſmodi etiam poſtulatione deſtitit, ſedatâque controverſiâ, pax tandem omnium conſenſu firmata eſt.

Hunc habuit exitum Italicum bellum, de quo ſcribenti liceat, ſi verè, in extremo opere Italicorum Principum, qui bellum geſſerunt, laudare virtutem. Nam Rex Neapolis, longè a finibus ſuis rejectis ad Velitras hoſtibus, egregii imperatoris, optimique Regis officio functus eſt. Sardiniæ Rex in dubiis, gravibuſque rebus ſolertiæ, & fortitudinis laudem tulit. Dux Mutinenſium inſigni ergà Borbonios fide, animique in adverſis ma-

magnitudine inclaruit. Genuenſes denique, recuperatâ, defensâque Patriâ, ſatis magnificè oſtenderunt, vetus illud in Italiâ animorum robur ſopiri interdum temporibus, extingui nunquàm poſſe.

FINIS

Digitized by Google

L I B. I.

Pag.	lin.	ERRATA	CORRIGE
viii	15	*hiſtoria*	*hiſtoriam*
xiv	20	*excollendas*	*excolendas*
13	10	loco ponere	loco poneret
27	18	obſervarentur	obverſarentur
52	16	procerto	pro certo
74	3	MCLXXVI.	CLXXIV.
85	7	conctabundæ	cunctabundæ
94	21	formiditatis	formidatis
122	17	ipſi loci	ipſis loci

L I B. I I.

23	9	abſtereretur	abſterreretur
79	3	interriiſſent	interiiſſent
104	16	amni	amnis

Digitized by Google